

Ville-Veikko Laaksonen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2020

NEUROPSYKIATRINEN VALMENNUS PERHETYÖSSÄ JA AMMATILLISESSA TUKIHENKILÖTOIMINNASSA

TIIVISTELMÄ

Ville-Veikko Laaksonen

Neuropsykiatrinen valmennus perhetyössä ja ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa

63 s. ja 3 liitettä

Syksy 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella, mitä ammatillinen tukihenkilötoiminta ja perhetyö ovat. Lisäksi opinnäytetyössä keskitytään neuropsykiatriseen valmennukseen ja sen tuomiin työkaluihin arjessa asiakkaiden kanssa. Työssä kuvataan myös yhtä sosiaalialan palvelun tarjoajaa Satakunnan alueella, Familiar Oy:tä.

Käytännönläheinen ammatillinen tukihenkilötoiminta toimii monipuolisena auttamisen muotona, jonka sisältö määrittyy asiakkaan toiveiden ja tarpeiden mukaan. Palvelun saaminen on mahdollista kelle tahansa lapselle tai nuorelle, se joko täydentää tai korvaa kokonaan puuttuvan aikuisen läsnäolon.

Perhetyö toimii monipuolisena ja käytännönläheisenä palvelumuotona asiakkaan tarpeiden mukaan. Perhetyötä on mahdollista saada minkälaiseen perheeseen ja perhemuotoon tahansa. Työssä ammattilaisen taito ja tieto viedään perheeseen tueksi vanhemmille heidän vanhemmuuteen.

Neuropsykiatrisesta valmennuksesta sen laajuuden vuoksi aiheesta valikoitui osuus siitä, miten neuropsykiatrista valmennusta voidaan esimerkiksi käyttää ammatillisen tukihenkilötoiminnan apuna.

Asiasanat: ammatillinen tukihenkilötoiminta, neuropsykiatrinen valmennus, perhetyö

ABSTRACT

Ville-Veikko Laaksonen

Neuropsychiatric counseling in part of non-institutional child welfare family work and professional support person activity

63 pages, 3 appendices

Autumn 2020

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The purpose of this thesis was to examine what non-institutional child welfare family work and professional support person activities are. In addition, this thesis focuses on neuropsychiatric counseling and its implements within client's everyday life. This thesis portrays one of the social service providers in Satakunta region, Familiar Oy.

Practical professional support person activity works in diverse form of assistance, which content is determined by clients wishes and needs. It is possible to get services for any child or adolescent. It either supplements or replaces the presence of an adult fully.

Family work is a versatile and a practical form of service considering the clients' needs. It is possible to receive family work for any kind of family or family form. The professionals' expertise and knowledge will be used for the families to support them and in their parenthood.

Because of its extent, the chosen part from neuropsychiatric counseling for this thesis was how to use neuropsychiatric counseling e.g. in professional support person activities.

Keywords: professional support person activities, family work, neuropsychiatric counseling

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	6
2 NEUROPSYKIATRINEN VALMENNUS.....	8
2.1 Neuropsykiatrisessa valmennuksessa käytettävät menetelmät ja tavoitteet.....	9
2.2 Neuropsykiatrisen valmennuksen toteutus.....	10
2.2.1 Neuropsykiatrisen valmennuksen opinnot kehittävät työtäni.....	11
3 NEUROPSYKIATRISET HÄIRIÖT.....	14
3.1 ADHD JA ADD.....	15
3.2 Touretten oireyhtymä.....	17
3.3 Autismin kirjo.....	18
3.3.1 Aspergerin oireyhtymä.....	20
4 PERHETYÖ.....	22
4.1 Perhetyön käytännöt, tekeminen ja tavoitteet.....	22
4.2 Perhetyötä ohjaavat lait.....	24
4.3 Perhetyöntekijänä toimiminen Familiar Oy:lla.....	25
4.3.1 Esimerkki Perhe X.....	26
4.3.2 Esimerkki Perhe Z.....	28
5 AMMATILLINEN TUKIHENKILÖTOIMINTA.....	29
5.1 Ammatillisena tukihenkilönä toimimisen käytännöt, tekeminen ja tavoitteet.....	30
5.2 Ammatillista tukihenkilötoimintaa ohjaavat lait.....	33
5.3 Ammatillisena tukihenkilönä toimiminen Familiar Oy:lla.....	34
5.3.1 Esimerkki Asiakas B.....	34
5.3.2 Esimerkki Asiakas C.....	35
6 FAMILAR OY.....	37
6.1 Familiar Oy:n tuottamat avohuollon palvelut.....	38
6.2 Familiar Oy:n tuottamat lastensuojelupalvelut.....	38
6.3 Familiar Oy:n tuettu perhehoito ja tukiperhetoiminta.....	39
6.4 Familiar Oy:n jälkihuoltopalvelut.....	39
6.5 Familiar Oy:n tuottama NUOTTI-valmennus.....	40

7	POHDINTA.....	41
	LÄHTEET.....	43
	LIITE 1. Neuropsykiatrisen valmennuksen suunnitelma.....	46
	LIITE 2. Tunnepeili.....	53
	LIITE 3. Neopsytietao porilaisille vanhemille.....	61

JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui neuropsykiatrinen valmennus perhetyössä ja ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa oman työni pohjalta. Työskentelen Porissa Familiar Oy:n yksikössä eri puolilla Satakuntaa perhetyöntekijänä sekä ammatillisena tukihenkilönä erilaisille ja eri-ikäisille asiakkaille. Lisäksi olen juuri valmistunut neuropsykiatriseksi valmentajaksi. Opinnäytetyön tarkoituksena on avata perhetyötä, ammatillista tukihenkilötoimintaa ja neuropsykiatrista valmennusta. Työn tarkoituksena on tuoda esiin keinoja, miten neuropsykiatrista valmennusta voi hyödyntää perhetyössä ja ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa.

Opinnäytetyö perustuu teoriaan keskittyen faktatietoon ja tukeutuen käymäni neuropsykiatrisen valmentajan koulutuksen antamiin tietoihin ja taitoihin. Teoriassa perehdytään otsikon mukaisiin aiheisiin avaten perhetyötä sekä ammatillista tukihenkilötoimintaa ja neuropsykiatrista valmennusta. Lisäksi opinnäytetyössä kerrotaan niistä neuropsykiatrisista häiriöistä, joita itse kohtaan asiakastyössäni päivittäin. Familiar Oy:n tarjoamiin lastensuojelun palveluihin tulen myös perehtymään. Opinnäytetyön tarkoitus on kuvata työtäni, sen merkitystä asiakkaideni arjessa ja kehittää neuropsykiatrinen valmennus-koulutuksen tuomia mahdollisuuksia laajentaa ammatillista osaamista työssäni. Tavoitteena opinnäytetyössä on tuoda ilmi niitä keinoja, joita ammatillinen lisäkoulutus on tuonut mukanaan minulle työntekijänä sekä pohtia sitä mitä lisäarvoa neuropsykiatrinen valmennus-koulutus antaa perhetyöntekijälle ja ammatilliselle tukihenkilölle.

Ratkaisukeskeisen neuropsykiatrisen valmennuksen pyrkimyksenä on vahvistaa arjen sujuvuutta tilanteissa, joissa neuropsykiatriset oireet ja vaikeudet toiminnanohjauksessa aiheuttavat haittaa henkilön toimintakyvylle (Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenneurologinen yhdistys ry:n, Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama työryhmä, 2019). Perhetyö on asiakasta lähelle vietyä ja perheen voimavaroja tukevaa työskentelyä sosiaalihuoltolain mukaista palvelua, eikä se

vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalipalveluna on mahdollista järjestää erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tukihenkilötoimintaa. Ammatillisena tukihenkilönä voi toimia esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ammattilainen, jolla on kokemusta lasten ja nuorten parissa työskentelystä (THL – Lastensuojelun käsikirja, i.a.).

1 NEUROPSYKIATRINEN VALMENNUS

Neuropsykiatrinen valmennus on suunnattu asiakkaille, joilla on neuropsykiatrisia erityisvaikeuksia. Terminä neuropsykiatria viittaa psykiatriseen oireistoon, jonka alkuperä on tyypillisesti neurologinen. Tunnetuimpia neuropsykiatrisia oireyhtymiä ovat tarkkaavuuden ja aktiivisuuden häiriö ADHD ja ADD, Touretten oireyhtymä ja Aspergerin syndrooma. Neuropsykiatristen oireiden taustalla ovat usein biologiset tekijät ja ne ovat usein synnynnäisiä. Kuitenkin ne voivat olla myös seurausta jostain vammasta, kuten aivovammapotilailla. Jotkut neuropsykiatriset oireet voivat alkaa vasta aikuisuudessa. (Neuropsykiatriset valmentajat ry, i.a.) Myöhemmin tässä opinnäytetyössä pureudun tarkemmin näihin eri neuropsykiatrisiin häiriöihin. Käytän opinnäytetyön aikana yleisesti käytössä olevaa nepsy-termiä lyhenteenä neuropsykiatrisista erityisvaikeuksista.

Ratkaisukeskeisen neuropsykiatrisen valmennuksen tukimuotona on pyrkiä vahvistamaan arjen sujuvuutta sellaisissa tilanteissa, joissa nepsy oireet ja toiminnanohjauksen vaikeudet esiintyvät ja aiheuttavat haasteita toimintakyvylle. Tavoitteet ja aikataulut sovitaan asiakkaan kanssa yhdessä, kuten myös menetelmät ja yksilölliset tavoitteet valitaan asiakkaan mukaan. Tavoitteiden tulee olla konkreettisia, ne liittyvät jokapäiväiseen elämään, esimerkiksi arjenhallinnan haasteisiin, opiskeluun ja ihmissuhteisiin. Nepsy valmentajan tehtävänä on tukea aktiivisesti tavoitteiden saavuttamisessa, hän antaa palautetta suoriutumisesta ja kannustaa uusien toimintatapojen löytämiseen. Motivaation vahvistaminen asiakkaalla on osa valmennusprosessia, sillä motivaatio vaikuttaa valmennuksen tuloksiin. Neuropsykiatrisessa valmennuksena olennainen osa on lapsen tai nuoren vanhempien tukeminen. (Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenneurologinen yhdistys ry:n, Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama työryhmä, 2019)

Neuropsykiatrisen valmennuksen antaminen vaatii erityisen koulutuksen ja se on suunnattu sosiaali-, terveys- tai opetusalan ammattilaisille. Koulutusta tarjoavat

eri oppilaitokset ympäri Suomen. Koulutuksen saanut neuropsykiatrisen valmentaja voi toimia joko yksityisesti, omassa työtehtävässään, alan asiantuntijana tai tukena työyhteisössään. Valvira ei kuitenkaan valvo neuropsykiatrista valmennusta, eivätkä valmennustyössä käytössä olevat nimikkeet, kuten esimerkiksi nepsy-ohjaaja tai nepsyterapeutti, ole suojattuja ammattinimikkeitä. (Neuropsykiatriset valmentajat ry, i.a.)

1.1 Neuropsykiatrisessa valmennuksessa käytettävät menetelmät ja tavoitteet

Lähtökohtainen ajatus neuropsykiatrisessa valmennuksessa on, että ihmisellä on voimavaroja, kyvykkyyttä ja taitoja, mutta niiden käyttöön ottamiseksi ja soveltamiseksi hän tarvitsee ohjausta. Valmennuksen tarkoituksena ei ole vahvistaa mitään puuttuvia osatoimintoja tai kognitiivisia prosesseja. Valmennettavan elämänhallinnan, voimavarojen ja vahvuuksien hyödyntäminen on keskeistä, uusien käyttäytymismallien ja arjen sujuvuuden löytymiseksi. Asiakasta autetaan hänen omaan arkeensa suoraan vaikuttavalla tavalla. Tilanteita voi olla esimerkiksi rutiinien oppiminen koulurepun pakkaamisessa, läksyjen tekemisen sujuvoittamiseksi keksittyjä keinoja, vanhempien ohjaus lapsen arkiympäristön jäsentymiseksi, ja joskus apu voi liittyä, vaikka raha-asioiden järjestämiseen, nuorilla rahankäytön harjoittelulla tai aikuisilla uusien rutiinien löytämisellä laskujen maksuun. (Serenius-Sirve & Pääkkönen-Kippola, 2012, 105–106) Valmennus soveltaa ratkaisukeskeistä terapiaa sekä käyttäytymisohjauksen menetelmiä. Käytössä asiakkaan kanssa voi olla esimerkiksi tavoitteiden asettaminen, ajanhallinnan menetelmät, päivästruktuurin luominen kuvalukujärjestyksellä, tavoite-palkkiomenetelmät ja voimavarojen hyödyntäminen (Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenneurologinen yhdistys ry:n, Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama työryhmä, 2019).

Eryteisesti nepsy valmennusmenetelmä tukee puutteellisia toiminnanohjauksen taitoja harjoittelemalla niitä. Toiminnanohjauksella tarkoitetaan taitoja, joiden avulla saadaan asioita tehdyksi, kuten suunnittelukyky, aloittamisen kyky,

loppuunsaattamisen kyky, organisointikyky sekä ajanhallinta. Neuropsykiatrinen valmennus edellyttää asiakkaalta jonkinasteista kykyä havainnoida ja arvioida omaa toimintaansa, koska se perustuu kielelliseen kommunikaatioon. (Neuropsykiatriset valmentaja ry, i.a.)

Tavoitteet nepsy valmennuksessa on tukea eri elämänvaiheissa ja eri-ikäisten henkilöiden arjen- ja elämönhallinnan taitoja. Tavoitteena ovat myös uusien myönteisten toimintatapojen kehittyminen sekä myönteisen elämänpolun rakentuminen. Valmennuksessa pyritään oppimaan uusia toimintatapoja mahdollisimman hyvän itsenäisen elämän hallitsemiseksi. Kohteena valmennuksessa voi olla lähes mikä tahansa elämän osa-alue aina itsestä huolehtimisesta seurustelusuhteisiin ja omasta kodista huolehtimiseen. (Neuropsykiatriset valmentajat ry, i.a.)

1.2 Neuropsykiatrisen valmennuksen toteutus

Neuropsykiatrinen valmennus on elämönhallinnan ja arjen sujuvuuden vahvistamista. Valmennuksen tarkoituksena on oppia hyödyntämään omia vahvuuksia ja voimavarjo sekä löytää uusia toiminta- ja ajattelumalleja. Samalla pyritään vahvistamaan valmennettavan itsetuntoa. Käytännönläheisen valmennuksen avulla etsitään keinoja helpottamaan arkea yksilöllisesti ja nopeasti. Nepsy-valmennus on keskustelujen lisäksi yhdessä tekemistä. Valmentaja voi auttaa kodin siivoamisessa ja järjestämisessä, lähteä virastoon mukaan hoitamaan paperiasioita tai koulun palaveriin keskustelemaan opettajan kanssa. (Juusola, 2012, 159) Nepsy-häiriöt esiintyvät neurokognitiivisten toimintojen poikkeavuutena ja käyttäytymisen sekä tunnesäätelyn ongelmina. Neuropsykiatrisia häiriöitä ovat muun muassa ADHD, autismitikijon häiriöt ja tic-oireet. Nepsy-häiriöihin voidaan luokitella myös puheen ja kielenkehityksen häiriöt sekä oppimishäiriöt. Häiriöillä on omat erityispiirteensä, mutta samoja oireita voidaan todeta toissa häiriöissä. Liitännäisoireina esiintyy usein toiminnanohjauksen ongelmia sekä vaikeuksia aistitiedon käsittelyssä. Nepsy henkilöiden hermorataverkostot toimivat puutteellisesti vaikuttaen

keskittymiseen, impulsiivisuuteen, aktiivisuuteen, tunnetiloihin, motivaatioon ja sosiaaliseen käyttäytymiseen. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi, 2020, 10–12)

1.2.1 Neuropsykiatrisen valmennuksen opinnot kehittävät työtäni

Nepsy valmentaja opinnot olen käynyt työnantajani Familiar Oy:n järjestämänä viimeisen vuoden aikana. Opintojen kautta olen ryhtynyt kehittämään itseäni työssä, jossa tapaan useita nepsy-häiriöisiä asiakkaita. Oppimani pohjalta löydän keinoja kohdata heitä. Opinnäytetyöhöni valikoitui asiakkaideni joukosta muutamia kuvaamaan työtäni yleisesti, tämän lisäksi tässä osiossa nostan esille keinoja kehittää ammatillista osaamistani neuropsykiatrisen valmennuksen tuomilla keinoilla.

Useilla tuettavilla nuorilla asiakkaillani esiintyy haasteita oman toiminnanohjauksessa, päivittäistoimissa, sosiaalisissa taidoissa ja tarkkaavaisuudessa. Nämä haasteet ovat vaikuttaneet koulunkäyntiin sekä arjen sujuvuuteen. Neuropsykiatrisen valmennuksen keinoja noudattamalla johdonmukaisuudella, ennakkoinnilla ja jäsentämisellä eli strukturoinnilla pääsen vaikuttamaan nuorten asiakkaiden arkeen positiivisesti. Strukturointi näkyy työssäni toiminnan aikatauluttamisena sekä toiminnan suunnitteluna ja arvioimisena yhdessä asiakkaan kanssa (liite 1). Johdonmukainen toimintani on toimintatapojen vakiinnuttamista yksilö huomioon ottaen sekä luomalla yhteiset pelisäännöt yksilöllisesti. Ennakointi on suuressa roolissa työssäni, jota käytän luovasti tilanteen vaatimalla tavalla pohjaten tiedossani oleviin taustatietoihin.

Nepsy valmentaja opintojen tuomilla keinoilla olen kehittänyt asiakkailleni erilaisia palkkiosysteemejä. Ideana on valita yksi tai kaksi hyvin rajattua asiaa tai tilannetta, joita asiakkaan kanssa harjoitellaan. Tämän harjoiteltavan asian on oltava riittävän helppo, mutta kuitenkin sellainen minkä eteen tulee hieman ponnistella. Harjoitteeseen tulee varata riittävästi aikaa. Opinnot ovat auttaneet kehittämään tällaisesta palkkiosysteemistä esimerkiksi koulunkäynnin

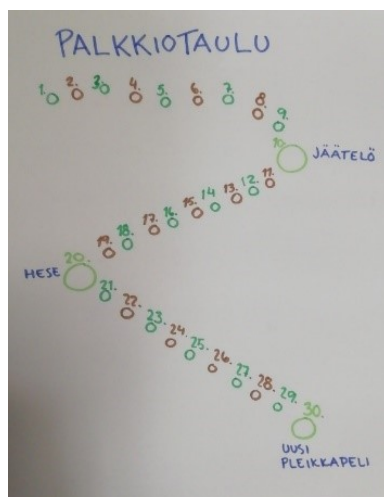
tukemiseen seuraavan systeemin: Alakouluikäinen asiakas on poissaolojen vuoksi jäänyt koulussa merkittävästi jälkeen muista luokan oppilaista. Olen osallistunut asiakkaan, hänen opettajansa ja koulun opinto-ohjaajan kanssa hänen koulupalaveriinsa. Palaverissa yhdessä mietimme keinoja saada kiinni muuta luokkaa ja päästä opetussuunnitelman vaatimiin tavoitteisiin lukuvuoden aikana. Sovimme yhtenä keinona, että minä ohjaan asiakasta tekemään koulutehtäviä asiakaskäyntien aikana. Palaverin jälkeen olen tavannut asiakasta, olemme yhdessä sovitusti valinneet oppiaineen, jota teemme eteenpäin sovitun määrän. Tämän jälkeen asiakasta odottaa valitsemansa palkkio, joka voi olla NHL-pelin pelaamista Playstationilla, ulkona syömistä tai jonkin mielenkiinnonkohteen mukanaan tuomaa puuhaa. Ammatillista osaamistani olen kehittänyt nepsy valmennuksen tuomilla keinoilla hyvin laajasti. Yksittäisiä keinoja asiakkaiden kanssa, joiden avulla työni on kehittänyt: Timetimer-kellon käyttäminen tukemaan ajan hahmottamista, Oppi ja Ilo -internetsivuston tarjoaman Tunnepeti (liite 2) pelaamista, sosiaalisten tarinoiden piirtämistä sarjakuvina.

Perhetyöhön neuropsykiatrisen valmennuksen keinot viedään hyvin samankaltaisesti kuin tukihenkilötoimintaan. Perheissä, joissa jollakin lapsista on nepsypulmia vanhemmat hyvin usein kaipaavat helppoja yksittäisiä keinoja arjen sujuvoittamiseen. Neuropsykiatrisen valmennuksen tuomalla opilla olen kehittänyt juuri minun asiakasperheille toimivia uusia tapoja ja tyylejä hoitaa arkea. Perhetyössä ohjaan asiakasperheitä leikkimään erilaisia vuorovaikutustilanteita nepsy lapsien kanssa selkeyttämään esimerkiksi ristiriita tilanteita. Asiakasperheisiin olen kehittänyt nepsy valmennuksen tuomana ideoita esimerkiksi erilaisia vaihtoehtoja struktuurien luomiselle kotiin. Päiväjärjestyksen tekeminen kuvallisena (kuva 1) tai sanallisena jäsentää nepsy oireisen päivää ja näin helpottaa koko perheen arkea. Päiväjärjestys perheissä luodaan heidän tarpeisiinsa perustuen, yhdessä myös mietitään, miten se saadaan parhaiten esille ja motivoimaan nepsy oireista henkilöä.

Kuva 1. Esimerkki kuva tekemästani päiväjärjestyksestä

Olen myös kehittänyt perhetyö perheiden kanssa erilaisia palkkiosysteemejä heidän arkeensa. Esimerkiksi yhdessä asiakasperheistä nepsy lapsen nukkumaan meno aiheuttaa haasteita joka ilta, koska lapsen on vaikea rauhoittua illalla. Kehitin tähän haasteen perheelle toisen vanhemman kanssa tehtävän iltarutiinin nepsy valmennuksessa oppimallani tavalla. Iltarutiiniin kuuluu rauhoittavan sadun kuunteleminen yhdessä aikuisen kanssa omassa huoneessa iltatoimien jälkeen. Jotta iltarutiinista tulisi lapselle mieleinen, kehitin siihen palkkiosysteemiksi palkkiotaulun (kuva 2). Tähän tauluun merkitään rasti jokaisesta onnistuneesta iltarutiinista. Yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa palkkiotauluun sovimme kolme sopivaa palkkiota, jotka saavuttaa palkkiotaulua edetessä.

Kuva 2. Esimerkki luomastani palkkiotaulusta

Neuropsykiatrisen valmennus-koulutuksen aikana kehitin tätä opinnäytetyötä silmällä pitäen työyhteisöni käyttöön vihkosen Nepsytietoa porilaisille

vanhemmille (liite 3). Tämä tietopaketti on tarkoitettu niille vanhemmille, joiden lapsella epäillään neuropsykiatrista häiriötä tai jolle on juuri todettu jokin kyseisistä häiriöistä. Neopsytieta porilaisille vanhemmille vihkoseen on kerätty tiivistetysti tietoa siitä mistä on kyse neuropsykiatrisissa häiriöissä, mitä kyseinen häiriö voi pitää sisällään sekä siitä mistä vanhemmat tai itse nepsyhenkilö löytää tietoa ja tukea diagnoosin ymmärtämiseen ja arjessa jaksamiseen. Vihkosta voivat jakaa kaikki työyhteisöni jäsenet omille asiakkailleen ja kyseiseen vihkoseen voidaan tutustua yhdessä asiakkaan kanssa.

2 NEUROPSYKIATRISET HÄIRIÖT

Neuropsykiatria on neurologian ja psykiatrian välille sijoittuva lääketieteen ala. Neuropsykiatrisiin häiriöihin liittyy psykiatrista oireilua ja aivotoiminnan poikkeavuutta. Neuropsykiatrisesti oireileva henkilö hahmottaa maailmaa eritavoin. Usein oireilusta kärsivän psyykkistä oireilua lisää se, että muut ihmiset kokevat oireilevan ihmisen käyttäytymisen ongelmalliseksi. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi, 2017, 10)

Haasteina neuropsykiatrisesta häiriöstä kärsivällä henkilöillä on käyttäytymisen, tunnesäätelyn ja kommunikoinnin kanssa. Usein juuri nämä haasteet aiheuttavat ongelmia perheen sisällä ja muissa sosiaalisissa suhteissa. Haasteita neuropsykiatrisissa häiriöissä aiheuttavat usein myös oman toiminnanohjaus. Tällä tarkoitetaan toimintojen suunnitelmallisuuteen sekä niiden aloittamiseen ja lopettamiseen, hallittuun ajankäyttöön, joustavuuteen muutoksissa ja kykyä selvittää arjen tilanteista liittyviä taitoja. Neuropsykiatriset haasteet hankaloittavat ihmisen elämää, myös ympäristö voi aiheuttaa ongelmia näistä haasteista kärsivälle henkilölle. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2017, 10–17)

Tietämättömyys ympärillä elävillä ihmisillä voi aiheuttaa lisähaasteita erityispiirteitä omaavalle neuropsykiatriselle henkilölle. Jos ihmiset ympärillä eivät

tiedä näistä erityispiirteistä ja niiden vaikutuksesta henkilöön, voivat vaikutukset näkyä käytöksessä ja toiminnassa. Usein yhteiskunnassa neuropsykiatriset henkilöt leimataan tyhmiksi, laiskoiksi ja kyvyttömiksi. Tämä leimautuminen, negatiivinen palauteta sekä epäonnistumisen kokemukset voivat aiheuttaa neuropsykiatrisia erityispiirteitä omaavalle henkilölle itsetunnon heikkenemistä ja myöhemmin jopa edesauttaa syrjäytymistä. Näiden syiden vuoksi neuropsykiatrisen valmennuksen kohde voi olla myös itse neuropsykiatrisen henkilön ympäristö. Ympäristön valmentaminen, riittävän aikainen ja voimakas tuki voivat katkaista tämän negatiivisuuden kierteen. (Salmela, 2018, 7)

Muun muassa ADHD ja ADD, Autismin kirjo ja Touretten oireyhtymä kuuluvat näihin neuropsykiatrisiin häiriöihin. (Juusola 2012, 13–14) kirjoittaa näiden erityispiirteiden aiheuttavan ihmisessä poikkeavaa käyttäytymistä aivojen levottomuuden vuoksi. Aivojen kolmen välittäjäaineen erityksen poikkeavuus ja välittäjäaineiden hermosolujen välisen kulun reistaileminen johtaa levottomuuteen sekä poikkeavaan käytökseen. Noradrenaliini säätelee vireystilaa, serotoniini mielialaa ja dopamiini tarkkaavaisuutta. Poikkeavuudet näiden välittäjäaineiden toiminnassa johtuvat otsalohkon rakenteellista hermoratojen muutoksista, joka syntyy synnytyksen yhteydessä tai josikiökauden aikana. Lapsessa näitä edellä mainittuja neuropsykiatrisia erityispiirteitä näkyy usein puheen ja motoriikan kehityksen viiveenä, levottomuutena, unihäiriönä ja syömisongelmina. Usein voidaan nähdä myös haasteita kaverisuhteissa ja tunteiden säätelyssä. Kaikki neuropsykiatriset häiriöt oireilevat kuitenkin omalla tavallaan ja jokaisella on omat erityispiirteet. Samoja oireita voidaan kuitenkin todeta lisäoireina toisissa häiriöissä. Toiminnanohjauksen haasteet ovat usein liitännäisoireita, kuten erilaisten toimintojen suunnittelu ja toteutus. Työmuistissa, päättely- ja aloitekyvyssä, tarkkaavaisuudessa ja kyvyssä muuttaa tai hallita toimintaa esiintyy myös haasteita. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi, 2017, 11–12)

2.1 ADHD JA ADD

ADHD on kehityksellinen itsehillinnän häiriö. Siihen kuuluu impulssikontrollin, aktiivisuudentason ja tarkkaavaisuuden ongelmia. Ongelmat heijastuvat heikentyneenä kykynä kontrolloida omaa käytöstään. (Barkley, 2000, 35) ADHD-oireisella lyhyt aikainen muisti voi toimia poikkeavasti, myös kasvosokeus voi olla yksi ADHD:n oireista. Muita oireita voivat myös olla liiallinen voiman käyttö sekä motorinen kankeus. Tyypillisiä erityispiirteitä ovat tarkkaamattomuus, yliaktiivisuus ja impulsiivisuus sekä tehtävien aloittamisen vaikeus ja suunnitelmista kiinni pitäminen, myös asioiden hahmottamisessa on haasteita. Kiire ja väsymys sekä muut häiriötekijät saattavat pahentaa ADHD-oireisen oireita. (Juusola, 2012, 29–32)

ADHD oireyhtymää kuvataan aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöksi, joka on kehityksellinen häiriö ja se heikentää toimintakykyä. Diagnoosin voi saada lapsuudessa, nuoruudessa tai aikuisuudessa. Ydinoireina on ylivilkkaus, impulsiivisuus ja tarkkaamattomuus. (Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenneurologinen yhdistys ry:n, Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Lastenpsykiatryhdistyksen asettama työryhmä, 2019)

Kuten Puustjärvi, Voutilainen & Pihlakoski (2018, 13–32) kirjoittavat, on ihmisillä normaalisti keskittymiskyvyssä ja impulsiivisuudessa erilaisia ominaisuuksia, kuitenkin ADHD-oireisella henkilöllä nämä ovat pitkäaikaisia oireita, jotka haittaavat toimintakykyä monin eritavoin ja hyvin selkeästi. Oireet voivat vaihdella samalla henkilöllä eri tavoin esimerkiksi iästä riippuen. Usein ADHD erityispiirteitä omaavat henkilöt ovat innokkaita, energisiä, idearikkaita ja luovia. Erityispiirteitä omaavalle henkilölle olisi tärkeää löytää tapa tehdä vaikeuksista voimavara. Näin voisimme auttaa heitä selviytymään niistäkin tilanteista, kun oireet aiheuttavat haittaa. ADHD:lla on kolme eri muotoa. Tunnetuimmassa niistä esiintyy oireita kaikilla seuraavilla osa-alueilla; aktiivisuuden säätely, impulssien hallinta ja keskittymiskyky. Toisessa muodossa yliaktiivis-impulsiivinen käytös ilmenee lähes ilman keskittymisvaikeuksia. Usein tämä ilmenee lapsilla ylivilkkautena, arvaamattomuutena, vaikeuksina hillitä itseään ja fyysisenä rauhattomuutena. Kolmas muoto on ADD, joka esiintyy ilman ylivilkkauten ja impulsiivisuuden piirteitä. Enemmänkin AAD esiintyy keskittymisvaikeuksina sekä

häiriöherkkyytenä. Toisaalta kuitenkin se voi toisinaan esiintyä myös liiankin tiiviinä keskittymisenä itseään kiinnostaviin aiheisiin. Koska ADD:ssa tarkkaavaisuushäiriö esiintyy ilman ylivilkkautta, se voi usein jäädä huomaamatta. (Nurmi & Pesonen, 2006, 15–16)

ADHD:n on aiemmin väitetty johtuvan huonosta vanhemmuudesta taikka liiallisesta videopelien pelaamisesta. Siihen on uskottu avun löytyvän ruokavaliosta taikka, että lapset kasvaisivat siitä ajan mittaan ulos. Nykyään kuitenkin tiedetään, että ADHD voi olla perinnöllisenä tai geneettisenä muotona. 40 prosentin todennäköisyydellä jommallakummalla vanhemmalla on ADHD. ADHD henkilöt voivat saada hyvän ja toimivan lääkityksen hillitsemään ei toivottua käytöstä. (Barkley, 2000, 8–9 ja 142)

2.2 Touretten oireyhtymä

Touretten oireyhtymä edellyttää joukkoa erilaisia nykimis- ja tai äänellistä nykimisoireita, eli tic-oireita. Nämä oireet ovat tahdosta riippumattomia, äkillisiä, toistuvia, nopeita, rytmittömiä ja kaavamaisia liikkeitä tai äännähdyksiä. Motorinen nykiminen on äkillistä ja tarkoitukseton, tavallisesti siihen osallistuu vain tietyt lihasryhmät. Tavallisesti sekä motoriset, että äänelliset nykimishäiriöt voidaan jakaa kahteen ryhmään yksinkertaiset ja monimuotoiset. Yksinkertaisia motorisia nykimisiä voivat olla esimerkiksi silmien räpyttely, niskan nykiminen, kasvojen vääntely ja niskan nykiminen. Monimuotoisina oireina voivat olla puolestaan itsensä lyöminen, hyppiminen ja niiskuttelu. Äänellisen nykimisen yksinkertaiseen ryhmään kuuluu rykiminen, niiskuttelu, kurkun karauttelu ja viheltäminen. Monimuotoinen äänellinen nykiminen esiintyy tiettyjen sanojen toisteluna, omien äänien tai sanojen toistamisena ja sosiaalisesti paheksuttavien sanojen käyttönä. Motorisia ja äänellisiä nykimisoireita voi esiintyä myös nukkuessa ja kaikkien univaiheiden aikana. (Gillberg, 2001, 15–26)

Nurmi & Pesonen (2006, 13–14) kirjoittavat, että useilla Touretten oireyhtymän henkilöillä oireet paranevat murrosiän lopussa tai heti sen jälkeen tuntuvasti.

Useat diagnoosin saaneista oppivat myös iän myötä elämään oireiden kanssa. Voidaankin sanoa, että noin kolmasosan tic-oireet häviävät aikuisikään mennessä, kolmasosalla oireet vähenevät merkittävästi ja yhdellä kolmasosalla ne säilyvät läpi elämän samanlaisina. Tic-oireita pahentavat stressi, mutta toisaalta myös rentoutuminen, kylmä sekä lämpö, väsyminen ja kyllästyminen. Erityisesti streptokokkien aiheuttamat tulehdukset voivat joskus huonontaa tilaa huomattavasti. (Gillberg, 2001, 26)

Touretten oireyhtymä on todennäköisesti dopaaministi periytyvä sairaus. Jos jommalla kummalla vanhemmalla on Touretten oireyhtymä, on 50 prosentin mahdollisuus, että lapsi saa diagnoosin. Sitä minkälaisia oireita tai kuinka vaikeita lapsi saa ei voida ennustaa. Lapsi voi saada pelkästään tic-oireita tai liitännäisoireena esimerkiksi ADHD:n. Kuitenkin vain 10 prosenttia perintötekijöiden kautta saaduista Tourettesta vaativat lääkityksen. Tourette voi olla lapsella myös ilman, että kummallakaan vanhemmalla on oireyhtymää. Kuitenkin usein on niin, että toisella vanhemmalla on ollut lapsena niin lieviä Tourette-oireita, että ne ovat unohtuneet. Kyseessä voi kuitenkin olla myös sporadinen, eli uusi ilmiö perheessä. (Nurmi & Pesonen, 2006, 13)

Liitännäissairauksina Touretteen useilla kuuluu muita ongelmia. Liitännäissairauksia voivat olla tarkkaavaisuudenhäiriöt ilman tai ylivilkkauksen kanssa (ADHD, ADD), pakkoajatukset, pakkotoiminnot ja rituaalit, oppimisongelmat kuten luki- tai kirjoitusvaikeudet tai matemaattiset vaikeudet, impulssien kontrolloinnin vaikeus sekä unihäiriöt. (Nurmi & Pesonen 2006, 11–12) Gillberg (2001, 34–43) kirjoittaa liitännäissairauksina esiintyvän myös motorisia ongelmia, seksuaalisesti poikkeavaa käytöstä, eläytymiskyvyn puutetta, sosiaalisen käyttäytymishäiriönä sekä uhmakkuutena ja päihteiden väärinkäyttönä.

2.3 Autismin kirjo

Autismi on lapsen neurologisen kehityksen häiriö, jonka oirekuvaan sosiaalisen vuorovaikutuksen, kommunikaation pulmien, outojen käyttäytymismuotojen ja aistimusten erilaisuutena. Autismin kirjioon kuuluu paljon erilaisia oireyhtymiä, joissa toiminnallinen ja älyllinen taso sekä kapasiteetti vaihtelevat hyvin eri tavoin. Poikkeavat käyttäytymispiirteet aiheuttavat vaikeuksia lapsen ja hänen ympäristön väliseen vuorovaikutukseen. Lisäksi nämä haasteet haittaavat laajasti lapsen oppimista ja kehitystä. (Kerola, Kujanpää & Timonen, 2009, 23)

Ongelmat aivojen toiminnassa ja aistihavaintojen käsittelyssä aiheutuvat neurologisesta kehityksen häiriöstä, joka on autismin taustalla. Kongnitiivinen kehitys pystytään ymmärtämään paremmin kolmen teorian avulla. Theory of Mind (mielenteoria) mukaan autismin kirjon ihmisen on vaikeaa käsittää toisen ihmisen ajatuksia, mieltä ja tunteita. Koherenssiteoria kuvaa autistisen ihmisen havaitsevan ympäristönsä yksityiskohtia, eikä havainnoissa ja ajattelussa pysty muodostamaan kokonaisuuksia. Eksekutiivinen teoria puolestaan kuvaa autistisen henkilön vaikeutta ohjata omaa toimintaansa. (Kerola, Kujanpää & Timonen, 2009, 23)

Autismi – teoriasta käytäntöön kirjassa (Räty, 1998, 73–74) kirjoitetaan diagnostiikan olevan tilan tunnistamista. Autismia kuvaa parhaiten yläkäsite laaja-alainen kehityshäiriö. Diagnoosi tehdään käyttäytymisen perusteella, jossa voidaan todeta piirteitä, joiden perusteella voidaan puhua autismista. Diagnoosi on havainnoinnin, löydösten ja kehityshistorian yhteensovittamista. Autismi diagnosoidaan itsenäisenä piirteenä huolimatta samanaikaisista sairauksista tai vammoista. Neurobiologisen kehityksen poikkeavuus voi johtua geenivirheestä, viruksesta, vammasta, aivojen aineenvaihdunnan häiriöistä tai aivojen toiminnallisesta häiriöstä (Kerola, Kujanpää & Timonen, 2009, 24)

Autismin kirjon henkilöllä käyttäytymisen haasteina ilmenevät oireet voivat olla itsestimulaatio, omissa oloissa oleminen, aggressiiviselta vaikuttava sosiaalinen kontakti ja sosiaalisten taitojen puute, ymmärryksen puute kieltä kohtaan tai sen käyttämättömyys, toistelu sekä ääntely, elekielen ymmärtämättömyys ja ilmeettömyys, konkreettisen ymmärtämisen puute, omaehtoisuus,

järjestämispakko, rituaalit, käsien räpyttely, silmien tai korvien painaminen, käden pureminen, apaattisuus sekä ylivilkkaus. Varhaiskuntoutuksessa pyritään pääsemään myönteisten käyttäytymismallien oppimiseen, jotta myöhempinä ikävuosina välttyttäisiin näiden hyvin haasteellisten käyttäytymismuotojen esiintymiseltä. Kuntoutuksella voidaan tukea kommunikaatiota, sosiaalista kehitystä, rajoittuneisuutta, kaavamaisista ja toistavaa käytöstä. (Kerola, Kujanpää & Timonen, 2009, 23–24) Autismiliitto kirjoittaa internet-sivullaan autismin kirjon henkilöiden vahvuuksista. Nämä autismin kirjon toiminnan esteet ja -rajoitteet vaikeuttavat autististen henkilöiden arkea, mutta hyvin usein heillä on myös useita vahvuuksia. Erityisiä mielenkiinnon kohteita esiintyy jo varsin vahaisessa iässä ja ne voivat olla joko ohimeneviä tai pysyviä. Nämä mielenkiinnonkohteet voivat esimerkiksi liittyä musiikkiin, liikennevälineisiin tai taiteeseen. Toisinaan mielenkiinnonkohteeksi voi syntyä jokin todella erikoinen tai epätavallinen asia. Kuitenkin nämä mielenkiinnonkohteet tuottavat iloa ja onnellisuutta autismin kirjon henkilön elämään. Monille autisteilla autismi ei ole tauti tai sairaus, josta pitäisi parantua vaan se on osa heidän identiteettiään.

2.3.1 Aspergerin oireyhtymä

Autismiliiton internet-sivustolla kirjoitetaan, että autismitkirjon diagnosointi tulee WHO:n (Maailman terveysjärjestö) toimesta muuttumaan arviolta vuonna 2022, jolloin Aspergerin oireyhtymä liittyy autismin kirjon sateenvarjodiagnoosin alle autismitkirjon häiriöihin.

Aspergerin oireyhtymän tärkeimmät kliiniset piirteet ovat empatian puute, puheen tulkitseminen tilanteeseen sopimattomasti tai yksipuolisesti ja naiivisti, olematon tai vähäinen kyky saada ystäviä, ei-kielellisen viestinnän puutteellisuus, joihinkin aiheisiin intensiivisesti uppoutuminen, heikosti koordinoitua ja kömpelöitä liikkeitä sekä omituisia asennot. (Attwood, 1998, 15) Kuitenkaan kenelläkään ei ole kaikkia näitä häiriöitä, ja toisilla ilmenee vain joitakin niistä. Kuitenkin yhdistävänä tekijänä on, että kaikilla heistä on vaikeuksia muiden ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa ja joitakin toistuvia tai outoja käytösmalleja. (Ozonoff,

Dawson & McPartland, 2002, 15) Aspergerin oireyhtymän henkilöllä voi olla samankaltaisia sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteita kuin autistisilla henkilöillä, mutta heidän kielelliset vaikeudet eroavat toisistaan. Usein Aspergerin henkilöiden kielelliset taidot vastaavat ikätason odotusta, joskus heidän kielellinen kehitys saattaa olla myös edellä tätä odotusta. Aspergerin oireyhtymän toinen kriteeri on normaali älykkyys. (Ozonoff, Dawson & McPartland, 2002, 34) Autismiliiton internet-sivut kirjoittavat myös AS-henkilöiden aistipulmista, jotka ovat yksilöllisiä ja tavallisesti poikkeavia. Aistimuksissa saattaa olla yli- tai aliherkkyttä, kuten äänissä, kosketuksessa, hajuissa ja mauissa. Poikkeavuutta voi ilmetä myös valoissa, väreissä, lämpötiloissa sekä kivun tuntemisessa.

Usein AS-oireyhtymään liittyy pyrkimys täydellisyyteen ja virheettömyyteen. Oireyhtymän henkilöille onkin tyypillistä jättää tekemättä sellaisia asioita, joita he eivät kunnolla osaa. Esimerkiksi puheen tuottamisen viive voi joskus johtua siitä, että AS-lapsi on odottanut puheen kehittyvän kyllin hyväksi. Lapsi voi ajatella, ettei ole mitään järkeä puhua, kun ei vielä täydellisesti osaa. Kielen ymmärtäminen on myös hyvin konkreettista, esimerkiksi sanontojen ymmärtäminen voi toisinaan olla hyvin vaikeaa. Kuten autistisilla henkilöillä, voi Aspergerin oireyhtymän henkilöillä esiintyä poikkeavaa lahjakkuutta joillain osa-alueilla. Osa Aspergerin henkilöistä oppii lukemaan varhain, osalla erityisen mielenkiinnonkohteet näkyvät musiikissa, matematiikassa, vieraissa kielissä, äidinkielessä, piirtämisessä tai historiassa. (Kielinen, 1998, 231) AS diagnoosia varten kielen kehitys tai kognitiivinen kehitys ei ole kuitenkaan viivästynyt. Tätä osaa on arvosteltu Aspergerin oireyhtymän diagnostiikassa, koska kielellistä kehitystä tarkemmin katsottaessa on myös AS-henkilöillä huomattu kielellistä poikkeamaa. (Nylander, 2010, 57) Autismiliiton internet-sivujen tietojen mukaan säännöt ja sopimuksen ovat AS-henkilölle tärkeitä, kuten myös omista rutiineista kiinnipitäminen ja asioiden ennakointi.

AS-oireyhtymän tarkkaa syytä ei tiedetä. Kuitenkin perinnöllisyyden osuus on selkeämpi kuin autismissa. Noin 50 prosentilla esiintyy oireyhtymälle tyypillisiä piirteitä lähisuvussa. Pojilla Aspergerin oireyhtymää esiintyy noin neljä kertaa enemmän kuin tytöillä. (Kielinen, 1998, 299)

3 PERHETYÖ

Sosiaalihuoltolain mukaisena sosiaalipalveluna tuotetaan perhetyötä. Perhetyössä tarkoituksena on tukea erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren kehitystä ja terveyttä. (THL- Lapset, nuoret ja perheet, i.a.) Perhetyötä ja perhetyöntekijöitä toimii monissa eri yhteyksissä. He voivat työskennellä päivähoitossa, neuvolassa kuin myös lastensuojelulaitoksessa. Lastensuojelussa työ voi olla perheiden kotiin suunnattua palvelua tai keskustelupalvelua perhetyöntekijän vastaanotolla. Kuten perhetyön tekemisen mallit voivat olla hyvin moninaisia, voi perhetyöntekijän nimikekin vaihdella avopalvelutyöntekijästä perheohjaajan työnimikkeeseen. (Reijonen, 2005, 3) Nätkin ja Vuori (2007, 8) kirjoittavat Perhetyön tieto -kirjassa perhetyön kohteina olevan perheet ja niiden jäsenet. Tarkoituksena on joko tehdä perheelle jotain tai tehdä jotain perheen kanssa. Perhettä joko neuvotaan, valistetaan tai kasvatetaan. Perhetyö on sosiaaliohjausta, jonka tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, ohjata heitä lasten hoidossa ja kasvatuksessa, ohjata kodin arjen ja arkirutiinien hallintaa, vahvistaa perheen omaa toimintakykyä, tukea perheen vuorovaikutustaitoja sekä tukea perheen sosiaalisen verkoston laajentamista. Perhetyön järjestäminen on kuntien vastuulla ja sitä järjestetään hyvin eri tavoin, kuten esimerkiksi neuvolan, varhaiskasvatuksen tai koulun yhteydessä. (THL – Lapset, nuoret ja perheet, i.a.)

3.1 Perhetyön käytännöt, tekeminen ja tavoitteet

Perhetyössä tarkoituksena on työskennellä perheen kanssa auttamalla sitä, palvelemalla, aktivoimalla, valmentamalla, hoitamalla ja konsultoimalla. Perheestä kerätään tietoja, selvitetään perheen tilaa tai arvioidaan perheen toimivuutta. Pyrkimyksenä on ehkäistä ongelmia ja niiden ilmentyessä korjataan

perhettä. Pääasiassa perheet pyritään pitämään yhdessä, mutta joskus on tarpeen erottaa lapsi vanhemmistaan tai puolisoita autetaan eroamaan toisistaan. Perhetyötä perustellaan ennen kaikkea lapsen edulla. Suurin osa perhetyöstä kohdistuu lapsiperheisiin, usein keskeisenä asiakkaana toimii lapsi. Vanhemmuuden jatkumiseksi ja lapsen hyvän turvaamiseksi työskennellään pariskuntienkin kanssa. (Nätkin & Vuori, 2007, 8–9)

Käytännöt perhetyössä ovat kirjavia. Perhetyössä lastensuojelussa ja sen ympärillä toimii useita tahoja monenlaisissa tehtävissä. Käytännössä tämän käsitteen alle mahdutetaan monenlaista toimintaa jo lastensuojelutyönkin työmuotona. Vaikka työstä käytetään hyvin erilaisia nimikkeitä, nähdään sisältönä usein yhtäältä perheen arjen tukemista ja puuttumista perheen elämään vahvojen väliintulojen avulla. Tukea voidaan antaa tilapäisesti tukea tarvitseville perheille sekä perheille, jotka ovat olleet lastensuojelun asiakkaana pitkään. Työskentely perhetyössä on muutokseen tähtäävää, perheen ja erityisesti lasten hyvinvointia lisäävää työskentelyä tavoitteellisesti. (Reijonen, 2005, 9–10)

Perhetyö viedään yksittäisen perheen kotiin joko lyhytaikaisesti tai pidemmäksi aikaa lasten sekä vanhempien tilanteen vakauttamiseksi. Perhetyötä voidaan tehdä osana kotipalvelua tai se voi olla lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Näissä tavoitteet ovat kuitenkin samat: lasten ja perheiden hyvinvointi sekä perhettä uhkaavien asioiden kuten esimerkiksi vanhempien väsymyksen ennaltaehkäisy ja tämän myötä lasten haavoittuvuuden ehkäisy. (Forss, 2014, 263)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen; lapset, nuoret ja perheet aiheisella internet -sivustolla kirjoitetaan perhetyön tavoitteena tarjota tukea mahdollisimman aikaisessa vaiheessa lapsiperheille. Kun ammattilainen on huomannut tuen tarpeen, annetaan sitä perheelle heti. Tuen määrä määräytyy tuen tarpeen mukaan. Oikea-aikaisella tuella voidaan ehkäistä ongelmien kasvamista perheissä, syrjäytymistä sekä mahdollisesti ehkäistä tarvetta lastensuojeluun. Kasvatusasioiden asiantuntijoita ovat niin ammattilaiset kuin vanhemmat, mutta asiantuntijuus perustuu eri seikkoihin. Asiantuntijuuden taustalla ammattilaisella on koulutus ja työkokemusta, vanhemmillä puolestaan kokemus omasta lapsesta. (Vidén, 2007, 107)

Motiivina perhetyössä toimii useimmiten huoli perheestä ja erityisesti lapsista. Tämä rakentuu tiedolle perheitä uhkaavista ongelmista ja riskeistä sekä tiedolle, joka on kerätty niitä tarkastelemalla. (Nätkin & Vuori, 2007, 18) Työ aloitetaan palvelutarpeen arvioinnilla selvittämällä perheen kokonaisvaltainen tilanne. Tässä vaiheessa käydään läpi vanhempien voimavarat ja pohditaan asiat, joissa vanhempi tukea tarvitsee. Perhetyöntekijä voi antaa tukea perheen päivärytmin muodostamisessa, ohjata päivärytmiin, ruokailuun sekä nukkumiseen liittyvissä asioissa ja tukea lasten kasvattamisessa ja hoidossa. Myös tiedon antaminen lapsen kasvusta ja kehityksestä kuuluu perhetyöntekijän työhön. Hyvän vuorovaikutuksen tukeminen vanhempien ja lasten välillä on osa työtä. Tärkeää on perhetyöntekijän osallistuminen perheen arkeen ja heidän kotonaan käyminen. Työntekijän ja perheen välillä täytyy olla luottamuksellinen suhde. Sen synnyttämiseksi vaaditaan avoimuutta ja työskentelyn läpinäkyvyyttä, vaikeistakin asioista suoraan puhumista, asiakkaan arvostamista ja kuuntelemista sekä perheiden erilaisuuden hyväksymistä. Keskustelu on perhetyöntekijän tärkein työmenetelmä ratkaisukeskeisellä työotteella. (THL – Lapset, nuoret ja perheet, i.a.)

3.2 Perhetyötä ohjaavat lait

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen; lapset, nuoret ja perheet internet -sivustolla kirjoitetaan, että perhetyö ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta, kuitenkin perhetyöntekijällä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta nuoresta, jos hän saa tietoonsa sellaisia asioita, jotka lastensuojeluilmoituksen tekemiseen velvoittaa. Lainsäädännössä ei anneta selkeää kuvaa mitkä säädökset koskevat perhetyötä ja miten perhetyö niissä määritellään. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa puhutaan lapsen kasvuolojen turvaamisesta sekä niihin puuttumisesta, jos se on lapsen kasvun ja kehityksen kannalta tarpeen. Lisäksi saman lain 14. pykälässä puhutaan avohuollon tukitoimena järjestettävästä laitoshuollosta tai perhehoidosta lapsen tai nuoren terveyden tai kehityksen vaarantuessa. Kuitenkaan laissa ei puhuta varsinaisesti perhetyöstä. Lasten päivähoidoa

koskeva laki takaa lapselle oikeuden päivä-, perhepäivä-, tai muuhun päivähoitotoimintaan. Kyseissä laissa ei mainita perhetyö sanaa, mutta puhe on kotikasvatuksen tukemisesta, mikä voidaan kuitenkin ymmärtää yhdeksi perhetyön osa-alueeksi. (Uusimäki, 2005, 19-20)

Sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) 3:ssa luvussa pykälässä 13 määrätään lapsen ja hänen perheen oikeudesta lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömien sosiaalipalvelujen saamisesta viipymättä. Palveluiden järjestäminen tulee tapahtua siinä laajuudessa kuin niitä tarvitaan ja niinä vuorokauden aikoina, joina tarve on. Palvelujen tulee tukea vanhempia, huoltajia ja muita henkilöitä, jotka vastaavat lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Samassa laissa pykälässä 14 määrätään kunnallisina sosiaalipalveluina järjestettävän lain määräämän sisällön ja laajuuden mukaan sosiaalityötä, sosiaaliohjausta, sosiaalista kuntoutusta, perhetyötä, kotipalvelua, kotihoitoa, asumispalveluja, laitospalveluja, liikkumista tukevia palveluja, päihdetyötä, mielenterveystyötä, kasvatusta ja perheneuvontaa, lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvontaa, omaistaan ja läheistään hoitavan henkilön vapaata sekä muita vastaavia asiakkaan hyvinvoinnille välttämättömiä sosiaalipalveluja. Sosiaalihuoltolain 18 pykälässä perhetyö, määritellään perhetyön tarkoitukseksi hyvinvoinnin tukeminen sosiaaliohjauksella ja tarvittavalla avulla tilanteissa, kun asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö, on vailla tukea ja ohjausta omien voimavarojensa vahvistamiseksi sekä keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä tulee antaa erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. (L 1301/2014)

3.3 Perhetyöntekijänä toimiminen Familiar Oy:lla

Työssäni toimin Familiar Oy:n Porissa sijaitsevassa Avopalvelut Satakunta - yksikössä. Teen työtäni ympäri Satakuntaa kuntien järjestämän ostopalvelun kautta. Avaan myöhemmin tässä opinnäytetyössä Familiar Oy:n toimintaa ja sen tarjoamia palveluita. Tässä osiossa kerron kahdesta esimerkkiperheestä, joissa

työskentelen. Jotta asiakkaiden yksityisyydensuoja pysyy turvattuna, en käytä heidän omia nimiä, en kerro heidän asuinkuntaansa, enkä yksityiskohtaisesti avaa perheiden sisäisiä tilanteita. Perheet esiintyvät tässä opinnäytetyössä nimillä Perhe X ja Perhe Z. Molemmissa perheissä työskentelen työparin kanssa.

3.3.1 Esimerkki Perhe X

Perheessä X asuu isä, äiti ja heidän alaikäinen lapsi. Perheen tuen tarve on vanhemmuuden tukemisessa. Perheen vaatima perhetyö on tehostettua. Tehostettu perhetyö on räätälöityä, asiakasta psykososiaalisesti tukevaa, suunniteltua ja tavoitteellista työskentelyä, jota ohjaa sosiaalityön asiakassuunnitelma. Kaikessa toiminnassa korostuu erityisesti perhekeskeisyys ja asiakaslähtöisyys. (Familiar Oy, i.a.)

Perhe X on tullut asiakkuuteen Avopalvelut Satakunnan alle reilut kaksi vuotta sitten, perheen lapsen päiväkodista tulleiden useiden lastensuojeluilmoitusten myötä. Päiväkodissa huomattiin lapsen olevan usein epäsiisti sekä kulkevan päivästä toiseen samoissa vaatteissa. Tuolloin huomioista keskusteltiin molempien vanhempien kanssa lapsen päiväkotiin tuonti- ja vientitilanteissa sekä varhaiskasvatussuunnitelmapalaverissa. Päiväkotityöntekijöiden maininnoista huolimatta lapsen tilanteeseen ei ollut tullut muutosta. Sosiaalitoimen perhetyön arviointipalaverissa kävi ilmi, että perheellä oli taustalla myös aiempi lastensuojelun asiakkuus toisessa kunnassa. Tuolloin vanhemmat kertovatkin lähteneensä tilannetta karkuun edellisessä asuinkunnassaan, eivätkä olleet halukkaita ottamaan apua ja tukea vastaan silloisen sosiaalityöntekijän vaihduttua. Vanhemmat ovat itse heikkolahjaisia, mutta kuitenkin tässä kohdin vailla virallista diagnoosia. Toisella vanhemmista on lisäksi todettu vahvaa masennusta. Toinen vanhemmista on pyrkinyt pitämään perheen toimintoja käsissään, mutta tajunnut tilanteen kuitenkin vaativan enemmän resursseja kuin hänellä itsellä on antaa.

Näiden lastensuojeluilmoitusten myötä perheessä aloitettiin tehostettu perhetyö aluksi kolmen kuukauden sopimuksella, jonka loppupuolella väliarviointi tehtiin sosiaalitoimessa. Perhetyökäynneillä meille kävi nopeasti ilmi, että perheen koti on kauttaaltaan epäsiisti. Vanhemmat eivät myöskään hoida omaa hygieniaansa. Vanhemmat kuitenkin kertovat lapsen käyvän kylvyssä kerran viikossa. Vanhemmista kumpikaan ei silti kerro valvovansa kylpemistilannetta. Lapsen kanssa oleminen rajoittuu lähinnä siihen, että jompikumpi vanhemmista laittaa lastenelokuva–dvd:n pyörimään, jota lapsi sitten yksin katsoo vanhempien touhutessa omiaan. Vanhemmat eivät kerro ulkoilevansa lapsen kanssa.

Aluksi perheessä käydään tiiviisti kaksi kertaa viikossa työparityöskentelynä. Käynneillä keskustellaan ja ohjataan vanhempia esimerkiksi siivoamaan ja hoitamaan vaatehuoltoa. Työtä myös jaotellaan siten, että toinen perheohjaajista käy perheessä alkuvuikosta, toinen loppuvuikosta, yhteistyötunnein viisi. Perheohjaajien työn tavoitteina on saattaa perhe tekemään yhteistyötä keskenään, huomioimaan ja kasvattamaan lastaan intensiivisen tuen avulla. Työssä käytetään hyödyksi esimerkiksi toiminnallisuutta sekä toiminnanohjausta. Vanhemmille annetaan tehtäväksi havainnoida omaa toimintaansa vanhempina, tässä tapauksessa yksinkertaisesti kirjoittaen ylös perhepäiväkirjaa, mitä, missä ja milloin. Perhepäiväkirjan tarkoituksena on vertailla vanhempien omia havainnointeja perheohjaajien havaintoihin ja näistä keskustellaan rakentavasti. Työn tukena käytetään vanhemmuuden roolikarttaa, pelejä, kortteja sekä verkostokarttaa.

Perhetyön aikana perheelle järjestetään asiakkuus lastenpsykiatrian perheosastolle, jossa hoidetaan lapsen ja perheen välisiä vuorovaikutusongelmia. Perheen lapsi elää selvästi omassa kuplassaan, vanhempien keskittyessä muihin mielenkiinnon aiheisiin. Perhetyötä on jatkettu lastenpsykiatria-asiakkuuden mukana. Perhetyöntekijöinä olemme pyrkineet saattamaan perhettä yhteen esimerkiksi yhteisillä ruuanvalmistushetkillä, retkillä sekä ulkoiluilla.

Perheen asiakkuuden keston tullessa aikajaksollaan kahteen vuoteen, on perhe edistynyt omia resurssejaan käyttäen, kuitenkin vielä tukea tarvitseva. Perheen kanssa käydään edelleen lävitse perusasioita, kuten hygienia- ja ravintoasiat, mutta vanhemmat ovat ottaneet vastuuta myös omatoimisesti esimerkiksi ulkoillen lapsen kanssa vapaaehtoisesti, pakottamatta. Vanhemmat toivatkin perheohjaajille esille, että haluaisivat perhetyöstä ja perheohjaajista eroon. Lisänäyttöjä heiltä itseltään kuitenkin tarvitaan, jotta perhetyötä voitaisiin esimerkiksi vähentää kerran viikossa tapahtuvaksi.

3.3.2 Esimerkki Perhe Z

Perheeseen Z kuuluu äiti ja hänen useampi alaikäinen lapsi. Perheen tuen tarve on isän isyyden ja läsnä olemisen tukemisessa. Perhe Z:n sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus alkaa kunnan ostaessa palvelun kaksi vuotta sitten tapahtuneen perheväkivaltatilanteen johdosta. Perheen isä on äitynyt käyttökseltään ja toiminnaltaan väkivaltaiseksi, jonka myötä vanhemmat aloittivat asumuseron. Aluksi perheen vanhimille lapsille räätälöidään tavoitteellinen ammatillinen tukihenkilötoiminta, joka muuttuu ajan kuluessa koko perhettä huomioivaksi perhetyöksi, perheen vanhimilla lapsilla kuitenkin tukihenkilötyön jatkuessa rinnalla.

Kunta ostaa palveluna myös perhearvioinnin, joka toteutetaan viikkojen kuluessa parityönä. Perhearviointikoulutuksen käynyt perheohjaaja vastaa arvioinnin kulusta, jota työpari kirjaa. Arvioinnin päätteeksi kooste lähetetään perheen sosiaalityöntekijälle. Arvioinnissa käydään lävitse perheen toimintakykyä, vahvuuksia ja vaikeuksia. Arvioinnissa perhettä arvioidaan kokonaisuutena sekä perheenjäsenten välisiä suhteita keskenään. Pääpaino arvioinnissa on kuitenkin perheen vanhempien välinen suhde, joka on eskaloitunut riitelyn päätteeksi väkivallan käyttöön. Arvioinnissa käy myös ilmi isän päivittäinen alkoholin käyttö. Isä ei koe asiaa ongelmana, eikä äiti uskalla kommentoida asiaa vanhempien ollessa kaksin, vaan haluaa vastata perheohjaajien läsnä ollessa. Isä kertoo olevansa motivoitunut kuitenkin muutokseen toiminnassaan perheen yhdessä

pysymisen vuoksi. Perhearviointikeskustelun jälkeen perhetyö jatkuu kahden perheohjaajan voimin viikoittaisin käynnein vanhempien kanssa keskustellen, lapset huomioiden.

Isän kanssa käytyjen keskustelujen lomassa tulee tunne, että isä olisi lopettanut alkoholinkäytön. Äiti tuo kuitenkin ilmi, että alkoholin käyttö on jatkunut päivittäisenä. Sosiaalityöntekijä tekee päätöksen, jossa isän veloitetaan poistumaan perheen yhteisestä asunnosta. Toiseksi vaihtoehdoksi annetaan perheen lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle lastensuojelullisista syistä. Tämä saa isän muuttamaan perheen yhteisestä kodista omilleen. Tässä kohdin myös perhetyö muuttuu. Isän ja lasten väliset tapaamiset muuttuvat valvotuiksi, äidin luona käydään sovitun normin mukaan kerran viikossa. Isätapaamisilla mukana ovat molemmat perheohjaajat, jotka konkreettisesti valvovat tapaamista, ja pitävät huolen siitä etteivät isä ja lapset ole missään tilanteessa keskenään. Tapaamiset sujuvat isän ja lasten välisiä suhteita tukien esimerkiksi dialogisuudella sekä yhteisellä tekemisellä. Sosiaalityöntekijä on määritellyt isätapaamiset kerran kahdessa viikossa tapahtuviksi. Myös äiti tarvitsee tukea omaan vanhemmuuteensa jaksamisen suhteen, ja tämän vuoksi perheohjaajat järjestävät lapsille kodin ulkopuolista toimintaa ilman vanhempia. Isä on veloitettu samanaikaisesti asiakkuuteen päihdepalvelujen piiriin, jos vanhemmat päätyvät vielä yrittämään yhteen paluuta.

4 AMMATILLINEN TUKIHENKILÖTOIMINTA

Tukihenkilötoimintaa voidaan järjestää sosiaalipalveluna ja sitä voi hakea joko itselleen tai lapselleen. Tukihenkilö tukee perheen arjen sujuvuutta, viettää aikaa lapsen tai lapsien kanssa, hän voi viedä lapsia harrastuksiin, innostaa ja tukee koulunkäynnissä tai itsenäiseen elämään siirtymisessä. Tukihenkilö tarvittaessa auttaa myös perheenjäseniä hakemaan sosiaaliturvaetuuksia ja vahvistaa heidän voimavarojaan palvelujärjestelmän keskellä. (THL – Lapset, nuoret ja perheet,

i.a.) Korhonen (2012, 39–40) teoksessa Lastensuojelun tukihenkilön käsikirjassa kirjoittaa tukihenkilötoiminnan lähtökohtana olevan tukeminen, se että tukihenkilö antaa lapselle läsnäoloa ja aikaa. Tutkimuksissa on selvitetty lapsien kaipaavan aikuisilta ennen kaikkea yhdessäoloa kiireettömästi. Tutkimuksissa on myös tullut esille, että tyypillisesti lastensuojelun asiakkailta on elämässään ollut liian vähän tukevia aikuisia. Tukisuhteessa onkin tarkoituksena, että lapsi saa tukihenkilöltään jakamattoman huomion.

Tarve palveluun arvioidaan yhdessä perheen ja lapsen kanssa. Myös heidän tarpeitaan vastaava asiakassuunnitelma luodaan. Asiakassuunnitelman ja palveluntarpeen mukaan järjestetään tukihenkilö. On myös tärkeää tehdä suunnitelma tukisuhteen tavoitteista, tiiviystä ja kestosta sekä laatia selkeä sopimus. Yhteyden pidossa säännöllisyys sekä kesto määräytyvät tuettavan asiakkaan tarpeiden perusteella. Suunnitelmia tarkistetaan määräajoin sekä tukisuhteen mahdollinen päättymisen valmistellaan huolellisesti. (THL – Lapset, nuoret ja perheet, i.a.)

Ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta kerrotaan luvussa 4.1., mutta tukihenkilötoiminnassa voivat työskennellä myös vapaaehtoiset. Vapaaehtoisiksi tukihenkilöiksi sopivat henkilöt, jotka haluavat toimia tukihenkilöinä, ja he ovat luotettavia ja turvallisia aikuisia. Riittävän tasapainoinen elämäntilanne, tarpeeksi aika tukihenkilötoiminnalle sekä vilpitön halu toimia maallikkoauttajana on vaatimuksena vapaaehtoiselle tukihenkilölle. Myös vapaaehtoisten kanssa tavoitteet ja tapaamisen tiheys sovitaan kirjallisesti. Ala-ikäisen kanssa tukisuhteelle on oltava aina huoltajan hyväksyntä. Vaitiolovelvollisuus koskee myös vapaaehtoisia tukihenkilöitä, ja se jatkuu vielä vapaaehtoistyön päätyttyä. (THL – Lapset, nuoret ja perheet, i.a.)

4.1 Ammatillisena tukihenkilönä toimimisen käytännöt, tekeminen ja tavoitteet

Ammatillinen tukihenkilö toimii asiakkaiden arjessa ja heidän omassa toimintaympäristössään. Kaiken perustana on tukihenkilön ja tuettavan

asiakkaan luottamuksellinen suhde, työtteen tulisi olla voimavara- ja ratkaisukeskeistä tukemista ja ohjaamista. Työ tähtää asiakkaan omien voimavarojen ja myönteisen kehityksen vahvistamiseen ollen aina tavoitteellista. (Pelastakaa lapset ry, i.a.) Työssään tukihenkilö on vain lasta varten, hän huomaa, näkee ja kuulee lasta. Parhaimman tuen tukihenkilö antaa keskittymällä lapsen kanssa läsnäoloon. Sisältö työssä vaihtelee tukihenkilön omien ominaisuuksien sekä lapsen tarpeiden mukaan. Ammatissaan tukihenkilö työskentelee omana itsenään. Tukihenkilön työnkuva on moninainen, hän voi esimerkiksi toimia kuuntelijana, lohduttajana, auttajana, opastajana, kannustajana tai sylissä pitäjänä. Tyypillisinä rooleja työnkuvassa on myös yhdessä toimija, rakkauden antaja, elämän opettaja, rajojen asettaja ja keskustelukumppani. Roolit ovat kehittyviä ja muuttuvia asiakkaan tarpeen mukaan sekä vaihtuvat asiakkaan vaihtuessa. (Korhonen, 2012, 39–45)

Ammatillisena tukihenkilönä voi toimia henkilö, joka on sosiaali-, terveys-, tai kasvatustalon ammattilainen. Ammatillisella tukihenkilöllä tulee olla kokemusta lasten ja nuorten kanssa työskentelystä. Tavoitteena työssä on edistää ja tukea lasta myönteisen kehityksen saralla ja vahvistaa hänen oma toiminnanohjaustaan sekä vahvistaa ja tukea vanhempien, huoltajien tai kasvatuksesta vastuussa olevien henkilöiden kasvatustaitoa ja -mahdollisuuksia. (Pelastakaa lapset ry, i.a.)

Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja (Korhonen, 2012, 40–46) avaa työn rooleja seuraavasti: Rakkauden antaja; Syvin tarve jokaisella lapsella on tulla hyväksytyksi ja rakastetuksi ehdoitta, sellaisena kuin hän on. Jos lapsi käyttäytyy ei-toivotulla tavalla, eikä tukihenkilö hyväksy lapsen käyttäytymistä, on tukihenkilön tehtävä kuitenkin osoittaa hyväksyvänsä ja ymmärtävänsä lapsen tunteet. Vihaan, ahdistukseen ja pelkoon on myös lapsella lupa. Olemalla kiinnostunut lapsesta ja hänen elämäänsä kuuluvista asioista tukihenkilö voi osoittaa hyväksyntää ja välittämistä, eikä siihen aina tarvita sanoja vaan pelkkä katse ja lämmin läsnäolo voi riittää. Kuuntelija; Läsnä olevaa ja kuuntelevaa aikuista jokainen lapsi tarvitsee edes yhden. Joskus ainut aikuinen jolle lapsi kertoo mieltään askarruttavista asioista on tukihenkilö. Tukihenkilön tulee

kunnioittaa lapsen rajoja puhumisen suhteen, lapsi puhun, kun on itse siihen valmis. Arvostustaan lasta kohtaan tukihenkilö osoittaa olemalla kiinnostunut kaikesta mistä lapsi puhuu. Avoin kiinnostus voi tarjota lapselle mahdollisuuden puhumiseen, johon lasta ei voi pakottaa. Yhdessä toimija; Usein tuettavat lapset ovat toiminnallisia ja liikunnallisia. Yhdessä tekeminen on luonnollinen tapa viettää aikaa lapsen kanssa. Tekemisen tarkoitus ei ole olla viihdyttämistä vaan arkista yhdessä oloa. Esimerkiksi kotona oleminen, ulkoilu, elokuvissa ja konserteissa käyminen sekä koulutehtävät ja liikuntaharrastukset voivat olla tukihenkilön kanssa tehtävää toimintaa. Yhdessä tekemisen tavoitteena on olla molemmista mukavaa. Tärkeintä ei kuitenkaan ole aktiivinen tekeminen, vaan tukisuhteen mahdollisuus kiireettömään yhdessäoloon ja keskusteluun. Kannustaja; Yhtenä parhaimpana keinona tukea lapsen kasvua ja tervettä itsetuntoa on kannustaa häntä ja antaa positiivista palautetta. Useilla tuettavilla lapsilla on kielteinen kuva itsestään, he uskovat etteivät osaa tai pysty, eivätkä he arvosta itseään. Tukihenkilö pystyy tukemaan lasta kehumalla ja ihaillemalla hänen pieniäkin onnistumisiaan sekä yhdessä huomioiden lapsen taitoja ja vahvuuksia. Kun aikuinen osoittaa luottamusta lapsen kykyihin on lapsen helpompi uskoa itse itseensä. Elämän opettaja; Tukihenkilö kertoo oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pahasta, ammatilliseen suhteeseen tukihenkilö tuo omat arvonsa, näkemyksensä ja mielipiteensä. Esimerkiksi riidan selvittämisessä kaverin kanssa tukihenkilö voi ohjata ja opastaa lasta. Lapsi myös havainnoi aikuisen mallia tukihenkilöstä, hänen käyttäytymisestään ja tavoistaan. Haasteena mallina olemisessa onkin, ettei välitä lapselle ristiriitaista viestiä. Tukihenkilön tulee käyttäytyä itse niin kuin ohjaa lasta käyttäytymään. Rajojen asettaja; Selkeät rajat luovat lapselle turvallisen olon suhteeseen. Tukihenkilö asettaa tietyt säännöt ja pitää niistä kiinni, näin lapsi tietää mitä saa ja mitä ei saa tehdä. Rajat kertovat, että lapsesta välitetään ja huolehditaan. Keskustelukumppani; Lapsi tarvitsee aikuisen elämäkokemusta ja viisautta itselleen keskustelukumppaniksi ja peiliksi. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä tärkeämpää keskustelumahdollisuus aikuisen kanssa on. Monesti on myös niin, että nuoren on helpompi jutella aroistakin asioista perheen ulkopuolisen aikuisen kanssa. Usein nämä keskustelut kuitenkin vaativat tukihenkilöltä

aktiivista otetta, kiinnostusta ja oikeita kysymyksiä, tärkeää on kuitenkin unohtaa ”tenttaaminen”.

Pääasiassa tukihenkilötoiminta järjestetään kunnassa yhteistyönä seudun muiden kuntien kanssa, apuna voidaan käyttää kolmannen sektorin tuottamia palveluita. Yhä useammin nykyään näitä palveluja tuottavat ja tarjoavat yritykset. Eli kunnan on mahdollista järjestää tukihenkilöpalvelua itse tai hankkia se ostopalveluna. Toiminnan järjestämiseen, kehittämiseen ja ylläpitoon tarvitaan taloudellisia resursseja ja aikaa. Useat kunnat ovat todenneet toiminnan parhaiten organisoiduksi, kun työ on yhden tukihenkilön tai työparin vastuulla. Tukihenkilötoiminnan järjestäminen ostopalveluna, joko kokonaan tai osittain, tulee kiinnittää huomio siihen, että toiminta on lapsen, nuoren tai perheen palvelukokonaisuuteen kuuluvaa ja, että toiminta on osana asiakassuunnitelmaa. Palvelua järjestettäessä tulee myös arvioida, otetaanko työtä tekemään vapaaehtoinen vai ammatillinen tukihenkilö. Jos valinnassa päädytään vapaaehtoiseen tukihenkilöön, tulee järjestön toiminnan ja arvoperustan vastata asiakaan tarpeita. Rekrytointia tehdessä valitaan eri-ikäisiä, kulttuuritaustalta erilaisia ja monenlaisia taitoja omaavia henkilöitä, koska asiakkaiden tilanteet ja tukitarpeet vaihtelevat. (THL – Lapset, nuoret ja perheet, i.a.)

4.2 Ammatillista tukihenkilötoimintaa ohjaavat lait

Ammatillista tukihenkilötoimintaa ohjaa lastensuojelulaki (L 13.4.2007 / 41), sekä sosiaalihuoltolaki (L 30.12.2014 / 1301). Lastensuojelulaissa pykälässä 36§ sanotaan, että jos sosiaalityöntekijä arvioi lapsen olevan avohuollon tukitoimien tarpeessa, on kunnan velvollisuutena järjestää tarvittavat palvelut ja tukitoimet, ne tulee myös järjestää asiakassuunnitelman mukaisesti. Asiakassuunnitelmaan kirjataan sosiaalityöntekijän arvio, jonka perusteella tehdään erilliset valituskelpoiset päätökset tukitoimista ja palveluista. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi asiakassuunnitelmassa lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalihuollon palvelut ja ne on järjestettävä tämän suunnitelman mukaisesti.

Sosiaalihuoltolakia (L 1301/2014) on avattu kohdassa 3.2. Perhetyötä ohjaavat lait tarkemmin ja ne samat pykälät ohjaavat myös ammatillista tukihenkilötoimintaa. Tukihenkilötoimintaa voidaan järjestää sosiaalihuoltolain mukaisesti palveluna, jonka tarkoituksena on ennaltaehkäistä ja antaa varhaista tukea lapselle, joka ei ole kunnan lastensuojelun asiakas.

4.3 Ammatillisena tukihenkilönä toimiminen Familiar Oy:lla

Familiar Oy:n Avopalvelut Satakunta-yksikkö tarjoaa myös ammatillista tukihenkilötoimintaa. Minun työkuvani on toimia eri-ikäisten lasten ja nuorten ammatillisena tukihenkilönä eripuolilla Satakuntaa. Yksikössä ammatillinen tukihenkilötoiminta tarjotaan ostopalveluna kunnille. Tässä osiossa kerron kahdesta esimerkki asiakkaasta joiden kanssa työskentelen. Asiakkaiden yksityisyydensuojan turvaamiseksi en käytä heiden oikeita nimiä, en kerro heidän asuinpaikkaansa tai avaa yksityiskohtaisesti heidän tilannettaan. Asiakkaat esiintyvät tässä opinnäytetyössä nimillä Asiakas B ja Asiakas C. Ammatillinen tukihenkilötoiminta järjestetään kaksin minun ja asiakkaan välillä.

4.3.1 Esimerkki Asiakas B

Esimerkki Asiakas B on alaikäinen henkilö, jonka tuen tarve on koulunkäynnin tukemisessa ja impulsiivisen käytöksen sekä ”hälläväliä” asenteen muokkaamisessa positiivisempaan suuntaan. Asiakas B on alun perin tullut asiakkaakseni edellisen ammatillisen tukihenkilön siirtyessä toisiin työtehtäviin. Vaihdoksessa asiakas on alakouluikäinen. Asiakkaan perheeseen kuuluu yksinhuoltajavanhempi sekä asiakkaan kolme alaikäistä sisarusta. Perhe on muuttanut useaan otteeseen, ja asiakkaan koulut ovat vaihtuneet samalla. Perheellä ei ole suvun kautta lähiverkostoa, mutta asiakkaalla on tukiperhe Lapsiperheiden Sosiaalipalvelujen kautta, jossa hän käy kerran kuukaudessa. Kotona ollessaan asiakas on omaehtoinen ja eikä piittaa auktoriteetista. Kouluun

hän menee halutessaan ja palaa sieltä kotiin itsensä määrittelemänä ajankohtana.

Ammatillisen tukihenkilötyön tavoitteena on olla osa asiakkaan elämän kurssin muutosta. Tavoitteena ammatillisessa tukihenkilötyössä on saada asiakas kunnioittamaan vanhempansa sekä noudattamaan kouluunmeno- ja kotiintuloaikoja. Lisäksi asiakkaan aamuheräämiset halutaan kuntoon. Myös sovitusta asioista kiinni pitämistä halutaan asiakkaalle opettaa. Räätelöimme asiakkaan ja vanhemman kanssa päiväjärjestystä, jota vastaisuudessa noudatetaan. Minun työmääräni asiakkaan kohdalla on 3 tuntia viikossa, joten asiakkaan vastuulle jää paljon asioita tavoitteiden toteutumiseksi. Tavoitteena on löytää asiakkaalle myös kiinnostava harrastus. Hän kokeillut useita harrastuksia vuosien varrella, mutta mikään niistä ei ole tähän asti kantanut kiinnostusta muutamaa viikkoa pidemmälle. Tukitapaamisille asiakas tulee mielellään. Asiakkaan nuoresta iästä huolimatta asiallinen keskustelu syntyy hänen kanssaan helposti. Asiakassuhteen jatkuessa hänen käytöksensä on koulussa edelleen paikoitellen impulsiivista, kuten myös käytös vanhempaa kohtaan. Asiakkaan vapaa-ajan käytöksen vuoksi hän joutuu tekemisiin virkavallan kanssa, joten hänestä päädytään tekemään lastensuojeluilmoitus. Tämä johtaa sosiaalityöntekijän päätökseen asiakkaan sijoittamisesta hetkeksi kodin ulkopuolelle lastensuojelun avohuollon palveluna. Asiakassuhteemme kuitenkin jatkuu sijoituksen ajan silmällä pitäen asiakkaan kotiutumista.

4.3.2 Esimerkki Asiakas C

Esimerkki Asiakas C on täysi-ikäinen henkilö, joka tarvitsee tukea itsenäistymiseen. Lähtötilanteessa asiakas on muuttanut toisen vanhempansa ja tämän uuden puolison luota toisen vanhempansa luokse. Asiakas kertoi tällöin, ettei tule toimeen vanhemman uuden puolison kanssa, koska tämä syvästi uskossa. Taustalla on myös perheenjäsenen traaginen poismeno, joka on vaikuttanut asiakkaaseen hyvin paljon. Ammattikoulu ei ole asiakkaalla sujunut eikä kiinnostanut johtuen yleisestä olotilasta, ahdistuksesta ja masennuksesta.

Hän on tullut alun perin asiakkaakseni alaikäisenä, Lapsiperheiden Sosiaalipalveluiden ottaessa yhteyttä ammatillisen tukihenkilötyön aloittamiseksi. Ammatillinen tukihenkilötyö tämän asiakkaan kohdalla aloitetaan ensisijaisesti koulunkäynnin tukemiseen sekä asiakkaan yleisen olotilan kohentamiseksi mukavan toiminnan kautta.

Tapaamisilla kanssani asiakkaasta käy ilmi, että hänellä on avaran paikan kammo, sekä vahvat ahdistuskohtaukset siitä, jos ihmisiä on paljon ympärillä. Asiakas kokee tarvetta tarkistaa ennakkoon paikat mihin hän on menossa asioimaan. Asiakas toivookin itse rohkaisua siihen, että uskaltaisi itsenäisesti liikkua esimerkiksi linja-autolla, tai käydä kaupoissa ostoksilla. Tämänhetkisessä tilanteessa asiakas delegoi vanhempiaan ja isovanhempiaan hoitamaan asioitaan puolestaan. Aloitamme tukihenkilötoiminnan matalalla kynnyksellä käyden esimerkiksi pienissä kahviloissa, joista siirrymme tapaamisten jatkuessa keskikokoisille kirpputoreille. Paikat tarkistetaan ennakkoon autolla ohi ajamalla. Koulunkäynnin helpottamiseksi suunnittelemme yhdessä asiakkaan kanssa koulumatkoihin, että hän kulkee yhtä vuoroa aiemmalla linja-autolla, välttääkseen suurimman ihmispaljouden.

Asiakkaan lähestyessä täysi-ikäisyyttä, autan tukitapaamisella häntä ilmoittautumaan autokouluun. Tarvittavat hakemukset ja paperit täytämme yhdessä. Asiakas järjestyy kontakti Nuorten Vastaanotolle, jonka kautta hän saa asiakkuuden Nuorisopsykiatrian Poliklinikalle. Siellä lääkitys aloitetaan ahdistuksen helpottamiseksi, lisäksi hän löytää itselleen sopivan terapeutin, jonka kanssa he tapaavat kerran kuukaudessa. Aikuistumisen kynnyksellä tukitapaamisilla ryhdymme etsimään asiakkaalle ensimmäistä asuntoa. Käymme yhdessä katsomassa asuntoja, sekä täytämme asuntohakemuksen. Lisäksi otamme selvää kaikista mahdollisista saatavista tuista. Asiakkuuden edetessä asiakas päätyy lopettamaan ammattikoulussa opiskelun, koska huomaakin ettei ala kiinnosta häntä. Ohjaan hänet kuitenkin hakemaan nuorten työpajalta paikkaa, että arjessa säilyy rutiinit ja toiminta arkipäivisin. Ammatillinen tukihenkilötoiminta asiakkaan kanssa päätetään, koska asiakas muuttaa toiselle paikkakunnalle. Työnkuvaani kuuluu vielä osallistua uuden asuinpaikkakunnan

sosiaalitoimen asiakkuuden siirtopalaveriin, jossa käydään lävitse asiakkaan tilannetta. Tästä palaverista asiakas saa uuden sosiaalityöntekijän, sosiaaliohjaajan sekä etsivän nuorisotyöntekijän tuekseen.

5 FAMILAR OY

Mehiläinen-konserniin kuuluva Familiar Oy tuottaa lastensuojelu- ja perhepalveluita ympäri Suomea. Yritys on yksityinen lastensuojelupalveluita tuottava toimija. Se tarjoaa lapselle ja heidän perheille palveluita kevyestä avohuollon perhetyöstä erityistason laitoshoitoon. Familiar toimii yhteensä yli 60 toimipaikassa työllistäen noin 1000 työntekijää. Moniammatillinen henkilökunta toteuttaa ja tuottaa tiiviissä yhteistyössä kuntien kanssa palveluita lapsille ja heidän perheille. Familiar toimii vahvasti tuetussa perhehoidossa toteuttaen perheiden tukipalveluita, valmennuksia ja koulutuksia (Familiar Oy, i.a.).

Lastensuojelun arvoja Familiarissa ohjaa arvoparit; tieto ja taito, välittäminen ja vastuunotto, kumppanuus ja yrittäminen sekä kasvu ja kehittäminen. Nämä arvot ohjaavat toimintaa yrityksessä ja antavat toiminnalle suunnan. Arvot ohjaavat työn tekemistä. Familiarilla uskotaan siihen, että jokaisella ihmisellä on voimavaroja, taitoja ja vahvuuksia selviytyä elämästä, ja juuri näiden asioiden esiin saaminen ja vahvistaminen on työntekijöiden ydintehtävä. Familiarilla työntekijät kohtaavat asiakkaat juuri sellaisina kuin he ovat, koska muutos asiakkaan elämään lähtee aina hänestä itsestään. Työskentelyn lähtökohtana on asiakkaan vahvuuksien ja voimavarojen kunnioittaminen. Yksi tavoitteista on ymmärtää asiakkaiden tarpeet ja vaatimukset, sekä myös vastata niihin tuottamalla laadukkaat sovitut ja luvatut palvelut. Familiarissa toimii sertifioitu laatu-/toiminnanohjausjärjestelmä, joka antaa toiminnalle struktuurit. Tämä järjestelmä varmistaa asiakkaiden saamien palvelujen sujuvuuden ja tason. Ennen kaikkea toimintaa ohjaa lastensuojelulaki, lisäksi yritys ottaa huomioon

viranomaisten ohjeet, laatusuosituksset, sijaishuollon valvontaohjelman mukaiset ohjeet sekä lastensuojelun eettiset periaatteet. (Familiar Oy, i.a.)

5.1 Familiar Oy:n tuottamat avohuollon palvelut

Jos perheen omat voimavarat eivät pelkästään riitä tukemaan asiakkaan turvallista kasvua ja kehitystä lastensuojelun avohuollon palveluilla voidaan tuottaa erilaisia palvelumuotoja tilanteeseen sopivaksi. Familiarilla tuki suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaan tarpeisiin ja voimavaroihin sopivaksi, käsittäen koko perheen tapaamisia sekä asiakkaan yksilötapaamisia. Näiden palveluiden tarkoitus on edistää asiakkaan ja perheen välistä vuorovaikutusta, toimintakykyä, psyykkistä kuntoutumista ja hyvinvointia asiakkaan omassa toimintaympäristössä. Palvelun tuottamisen tavoitteena on lastensuojelun asiakkuuden syntymättömyys, löytämällä perheen ja asiakkaan omat voimavarat ja keinot käyttöön. Kevyen tuen viemisellä kotiin ennaltaehkäisevien perhepalveluiden avulla Familiar pyrkii tähän. Tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti toteutettu ennaltaehkäisevä perhetyö tukee perheiden arjen hallintaa ja auttaa luomaan asiakkaalle turvallisen kasvu ympäristön. Familiarin perhetyö keskittyy vanhemmuuden tukemiseen, arjen hallintaan sekä myönteisen ilmapiirin luomiseen. (Familiar Oy, i.a.)

5.2 Familiar Oy:n tuottamat lastensuojelupalvelut

Jos avopalveluilla ei voida turvata kasvun ja kehitysolosuhteita asiakkaan biologisten vanhempien luona, eikä sijaisperhehoitoa voida pitää vaihtoehtona Familiar voi tarjota kodin lastenkodista. Yrityksen lastenkodeissa lapsia hoidetaan ja kasvatetaan kodin ja perheen periaattein. Ammatillinen osaaminen ja kokemus, tiivis yhteydenpito lapsen lähipiiriin yhdessä täysipainoisen huolenpidon kanssa yhdistyy kasvatuksessa. Tavoitteena toimii asiakkaan yksilöllisten vahvuuksien kautta rakentuva tulevaisuus, päämääränä aikuisuus ilman kriisien täyttämää lapsuuden taakkaa. (Familiar Oy, i.a.)

Erityisyksiköt tuottavat Familiar Oy:ssä vaativaa laitoshoidoa. Jos asiakkaan ongelmien haastavuuden ja monimutkaisuuden takia tarvitaan laitoshoidoa, voidaan sitä tuottaa tavoitteellisilla, intensiivisillä ja lyhyemmillä sijoitusjaksoilla vanhan osaamisen erityisyksiköissä. Näissä yksiköissä yleensä saadaan parempia ja nopeampia tuloksia. Erityisyksiköiden työntekijöiden osaamisalaa ovat varsinkin mielenterveys-, päihde- ja käyttäytymishäiriöistä kärsivien henkilöiden hoito sekä kasvatusta. Näissä yksiköissä huomio kiinnittyy asiakkaiden elinympäristöön, turvallisuuteen ja koulunkäynti- sekä harrastusmahdollisuuksiin. Asiakkaiden kasvun ja kehityksen turvaaminen tapahtuu tiiviissä yhteistyössä lähiverkoston kanssa. (Familiar Oy, i.a.)

5.3 Familiar Oy:n tuettu perhehoito ja tukiperhetoiminta

Tuetussa perhehoidossa asiakkaalle tarjotaan koti sitä tarvitsevalle henkilölle myös erityisen haastavassa tilanteessa. Tuettu perhehoito on vaihtoehto laitoshoidolle ja se täydentää kuntien omaa perhekotitoimintaa. Familiarilla perhehoitajat ovat perhekohtaisesti valmennettuja ja huolellisesti valittuja. Kun sijoitusta valmistellaan, valitaan perhe aina lapsen ehdoilla vuorovaikutuksessa tilaajan kanssa. Koko sijoituksen ajan Familiar tarjoaa tukityöskentelyä perhekohtaisesti suunniteltuna, ympärivuorokautisena ja jatkuvana mikä turvaa sijoituksen pysyvyyttä. (www.familiar.fi)

Tukiperhetoiminnan avulla Familiar tarjoaa asiakkaalle turvallisia ihmissuhteita sekä auttaa vanhempia jaksamaan arjessa. Tukiperheet Familiarilla haastatellaan ja valmennetaan sekä heidät perehdytetään lapsen tilanteeseen. Tukiperhettä valittaessa myös kunnioitetaan lapsen, vanhempien ja palvelun tilaajan toiveita ja tietämystä. (Familiar Oy, i.a.)

5.4 Familiar Oy:n jälkihuoltopalvelut

Familiar turvaa jälkihuolto palveluilla asiakkaan siirtymisen itsenäiseen elämään. Tarkasti suunnitellulla jälkihuollolla pystytään parhaiten tukemaan asiakkaan arjen hallintaa, opiskelua, raha-asioita ja asumista. Tässäkin tukimuodossa tärkeänä arvona on tunnistaa asiakkaan vahvuudet. Jälkihuolto perustuu asiakkaan omiin tarpeisiin turvaamaan henkistä hyvinvointia. Familiarin jälkihuoltoprosessi suunnitellaan erilaisista lähtökohdista tulleiden asiakkaiden vahvuuksista lähtien. Yhdessä sovitaan tavoitteet, joita tukemalla asiakkaan tiedollisia, taidollisia ja emotionaalaisia valmiuksia vahvistetaan. Kaiken lähtökohdiana on asiakkaan oma vastuu ja osallisuus sekä itsestään että haaveistaan. (Familiar Oy, i.a.)

Familiarin jälkihuoltopalveluiden ensisijainen tavoite on turvata asiakkaan siirtyminen tuetusta lapsuudesta itsenäiseen elämään ja syrjäytymisen riskin poistaminen. Familiar Oy:n kautta järjestyy niin asiakkaan tarpeen mukainen asuminen, työkokeilu, vertaistuki harrastukset kuin muut elämän merkitykselliset asiat. Jälkihuoltoon siirtyminen tapahtuu aina suunnitelmallisesti kartoittamalla palvelun tarvetta sekä laatimalla asiakassuunnitelma yhdessä asiakkaan vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Familiarilla myös asiakassuunnitelmaa päivitetään aktiivisesti, jotta asiakas itse huomaa konkreettisen edistymisensä ja oman elämänsä hallinnan. Työssä huomioidaan jokaisen jälkihuoltoprosessin erilaisuus ja se suunnitellaan aina asiakkaan tarpeista käsin. (Familiar Oy, i.a.)

5.5 Familiar Oy:n tuottama NUOTTI-valmennus

Nuotti-valmennusta tarjotaan 16-29 vuotiaille nuorille, jotka eivät opiskele tai ole töissä ja joiden voimavarat ovat vähissä sekä tulevaisuuden suunnittelu tuntuu vaikealta. Nuotti-valmennuksessa nuorelle annetaan oma henkilökohtainen valmentaja, jonka tarkoitus on tavata nuorta säännöllisesti hänen omassa arkiympäristössään. Tavoitteena valmennuksessa on innostaa nuori oman tulevaisuuden suunnittelusta, saada hänet ymmärtämään omat vahvuutensa ja taitonsa sekä tukea nuoren opiskelu- ja työelämää. (Familiar Oy, i.a.)

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen ja aiheen muuttuminen useampaan kertaan vaikuttivat opinnäytetyön tekoon. Koin aluksi lopullisen aiheen valinnan vaikeaksi, vaikka tiesin haluavani kirjoittaa juuri neuropsykiatrisesta valmennuksesta ja sen toteuttamisesta perhetyössä sekä ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa. Kun päädyin aiheeseen, päätin opinnäytetyön olevan kehityksellinen. Kehityksen tuli koskea minua työntekijänä kun saan lisää työkaluja opiskeltuani neuropsykiatriseksi valmentajaksi. Opiskelun yhteydessä päädyin myös kehittämään työyhteisöni käyttöön nepsytieto vihkosen.

Olen vienyt työhöni paljon uudenlaisia toimintatapoja. Esimerkiksi neuropsykiatrisen valmennuksen suunnitelman täyttäminen asiakkaan kanssa yhdessä olen kokenut arvokkaaksi. Tämän suunnitelman täyttäminen kertoo sekä minulle, että asiakkaalle selkeästi siitä millaisia tavoitteita tapaamisiin on hyvä asettaa, mihin pyrimme toiminnalla ja millaisia keinoja voimme arkeen löytää. Myös tämä ajattelumalli siitä, että asiakas osallistuu itse suunnitteluun ja toteutukseen tapaamiskerroilla on tuonut asiakkaat lähemmäs omaa tilannettaan. Niin sanotusti he eivät vain odota palveluita vaan vahvasti osallistuvat sisällön tuottamiseen tapaamisilla myös itseän. Asiakkaat ovat kokeneet tämän muutoksen positiiviseksi, koska näin he pääsevät vaikuttamaan omaan elämäänsä.

Apuvälineiden mukaan ottaminen työhön on muodostunut merkittävän tärkeäksi. Tapaamisilla käytetyt aikaa mittaavat Timertimer-kellot, selkeät piirretyt tai kirjoitetut tapaamista koskevat suunnitelmat ja yhdessä sovitut pelisäännöt ovat tuoneet apua tapaamiskertojen sujuvuuteen. Perheet joihin olen kehittänyt esimerkiksi päiväjärjestyksen, ovat kokeneet arkensa sujuvoituneen merkittävästi. Perheiden arkea ovat helpottaneet myös erilaiset palkkiosysteemit ja niiden käyttöä perheissä on haluttu jatkaa.

Työyhteisössäni on koettu suullisten kyselyideni jälkeen neuropsykiatrisen valmennuksen opiskelun hyödyntäneen koko työyhteisö. Nyt heilläkin on helposti saatavilla ja jaettavaksi tietoa mitä reittejä porilainen perhe pystyy löytämään itselleen apua arkea helpottamaan perhetyön tai ammatillisen tukihenkilötoiminnan lisäksi. Olen pystynyt myös jakamaan koulutuksesta saamia oppeja työyhteisöön säännöllisten viikkopalaverien yhteydessä.

Olen tyytyväinen työssäni siihen, että moni asiakkaistani sekä työyhteisö koki hyötyneensä siitä kehityksestä minkä neuropsykiatrisen valmennus-koulutus toi minulle. Aion jatkaa saamieni työkalujen käyttöä jatkossakin. Lisäksi ammatillisen lisäkoulutuksen ja opinnäytetyön kirjoittamisen tuoma ”itsetutkiskelu” ja ”ahaa-elämykset” ovat kehittäneet minua paremmaksi työntekijäksi, joka ajattelee pitkän työuran jälkeen jälleen työn tekemistä syvemmin ja pohtii sitä miten itseään voisi työssään jatkossakin kehittää.

LÄHTEET

- Attwood, T. (1998). *Aspergerin oireyhtymä – opas vanhemmille ja asiantuntijoille*. Foreword.
- Autismiliitto. (i.a.). Saatavilla 2.4.2020. <https://www.autismiliitto.fi/>
- Barkley, Russell A. (2000). *ADHD Kuinka hallita ADHD*. The Guilford Press
A. Division of Guilford Publications, Inc.
- Doudecim. Käypä hoito. *Neuropsykiatrinen valmennus*. (2019). Saatavilla 30.4.2020. <https://www.kaypahoito.fi/nix01018>
- FAMILAR Oy. (i.a.). Saatavilla 25.4.2020. <https://familiar.fi/>
- FAMILIAR Oy. (i.a.). Avopalvelut Satakunta. Saatavilla 11.5.2020. <https://familiar.fi/toimipaikat/avopalvelut-satakunta>
- Forss, P. (2014). *Sosiaalinen turva ja hyvinvointi*. Porvoo: Edita Publishing Oy.
- Gillberg, C. (2001). *Touretten oireyhtymä- oireina tahattomat lihasnykäykset ja äännähdykset*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Juusola, M. (2012). *Levottomat aivot. ADHD ja Asperger vahvuuksina*. Helsinki: Otava.
- Kerola K., Kujanpää S. & Timonen T. (2009). *Autismin kirjo ja kuntoutus*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kielinen, M. (1998). Asperger-lapsen ja nuoren kuntoutus. *Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja*. 2.painos. Helsinki: Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ.
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P13>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P3a>
- Neuropsykiatriset valmentajat ry. (i.a.). Saatavilla 30.4.2020. <https://neuropsykiatrisetvalmentajat.fi/nepsyvalmennus.php>
- Nurmi, L. ja Pesonen, K. (2006). *Elämää Touretten oireyhtymän kanssa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nylander, L. (2010). *Autismin kirjo aikuisiällä – kysymyksiä ja vastauksia*. Vantaa: Autismi- Aspergerliitto ry.
- Ozonoff, S., Dawson, D. & McPartland, J. (2002). *Aspergerin syndrooma*

ja hyvätasoinen autismi – opas vanhemmille. The Guilford Press A Division of Guilford Publications, Inc.

Parikka, J., Halonen-Malliarakis, N. & Puustjärvi, A. (2017). *Vaikeudesta voimaksi. Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa.* Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Pelastakaa lapset. (i.a.). Saatavilla 6.5.2020.

<https://www.pelastakaalapset.fi/palvelut-kunnille/ammattillinen-tukihenkilö/>

Puustjärvi, A., Voutilainen, A. & Pihlakoski, L. (2018). Mitä on adhd?. *ADHD-käsikirja.*(s. 13-32). Jyväskylä: PS-kustannus.

Reijonen, M. (2005). *Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot.* Jyväskylä: PS-kustannus.

Räty, K. (1998). Diagnostiikka. *AUTISMI–teoriasta käytäntöön.* (s. 73-74). Jyväskylä: Atena kustannus oy.

Salmela, J. (2018). *Alfan niksinurkka – polkuja neuropsykiatriseen valmennukseen.*

Serenius-Sirve, S. & Pääkkönen-Kippola, A. (2012). Psykososiaaliset hoito- ja kuntoutusmuodot. *ADHD, diagnostointi, hoito ja hyvä arki.* (s. 105-106). Juva: PS-kustannus.

Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenneurologinen yhdistys

ry:n, Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Lastenpsykiatryhdistyksen asettama työryhmä. (04.04.2019). *ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö).* Käypä hoito-suositus. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin.

<https://www.kaypahoito.fi/hoi50061>

THL – Lapset, nuoret ja perheet. (i.a.). Saatavilla 4.5.2020.

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet>

THL – Lastensuojelun käsikirja. (i.a.). Perhetyö ja tehostettu perhetyö.

Saatavilla 1.4.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

THL- Lastensuojelun käsikirja, Tukihenkilöt ja –perheet. (i.a.).

Saatavilla 1.4.2020. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/tukihenkilot-ja-perheet>

Uusimäki, M. (2005). Perhetyö. *Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot*. (s. 19-20). Jyväskylä: PS-kustannus.

Vidén, S. (2007). Ammattilaisten neuvot vanhemmille. *Perhetyön tieto*. (s. 107). Tampere: Vastapaino.

Nätkin, R. & Vuori, J. (2007). *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino.

LIITE 1. Neuropsykiatrisen valmennuksen suunnitelma

Neuropsykiatrisen valmennuksen suunnitelma

TAVOITE / TAVOITTEET:

VAHVUUDET:

VOIMAVARAT:

KIINNOSTUKSEN KOHTEET:

MITÄ SOVITTU NEUROPSYKIATRISESTA VALMENNUKSESTA (esim. miten usein valmennustapaamisia)?

Ketä mukana valmennuksessa

Helsingissä ___/___/___

Allekirjoitukset

Millaiseksi koet tilanteesi? (asteikolla 0-10)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Erittäin
hankala

Ideaali-
tilanne

Mikä olisi riittävän hyvä tilanne? (asteikolla 0-10)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Erittäin
hankala

Ideaali-
tilanne

Miten huomaat, että tilanteesi on riittävän hyvä?

Mikä olisi ensimmäinen askel kohti riittävän hyvää tilannetta?

Entä mitkä tulevaisuudessa voisivat olla seuraavia askeleita?

Millaiseksi koet hyvinvointisi? (asteikolla 0-10)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Erittäin
huono

Ideaali-
tilanne

Mikä hyvinvoinnin taso olisi riittävän hyvä? (asteikolla 0-10)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Erittäin
huono

Ideaali-
tilanne

Miten huomaat, että hyvinvointi on riittävän hyvä?

Mikä olisi ensimmäinen askel hyvinvointiin, mikä on riittävän hyvä?

Entä mitkä voisivat tulevaisuudessa olla seuraavia askeleita?

Millaiseksi koet tilanteesi? (asteikolla 0-10)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Erittäin
hankala

Ideaali-
tilanne

Mikä olisi riittävän hyvä tilanne? (asteikolla 0-10)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Erittäin
hankala

Ideaali-
tilanne

Miten huomaat, että tilanteesi on riittävän hyvä?

Mikä olisi ensimmäinen askel kohti riittävän hyvää tilannetta?

Entä mitkä tulevaisuudessa voisivat olla seuraavia askeleita?

Väliarvio / pvm. _____

Millaiseksi koet hyvinvointisi? (asteikolla 0-10)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Erittäin
hankala

Ideaali-
tilanne

Mikä on mielestäsi voinut vaikuttaa **hyvinvoinnin** muutokseen?

Millaiseksi koet tilanteesi? (asteikolla 0-10)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Erittäin
hankala

Ideaali-
tilanne

Mikä on mielestäsi voinut vaikuttaa **tilanteen** muutokseen?

Autismin kirjo – Nuoret

Arvioi, onko sinulla vaikeuksia kysymyskortissa mainitulla alueella ja merkitse viiva sopivaan kohtaan kutakin janaa. Merkitse lisäksi, toivoisitko muutosta kyseiseen asiaan omalla kohdallasi rastittamalla sopiva kohta.

Päivämäärä: _____

Nimi:	Tässä asiassa minulla...		Toivoisin tähän muutosta	
	... on runsaasti vaikeuksia	... ei ole lainkaan vaikeuksia	kyllä	ei
1. Ongelmanratkaisu			☐	☐
2. Valinnan tekeminen			☐	☐
3. Ryhmytyö			☐	☐
4. Kyky rentoutua			☐	☐
5. Viestintälaitteiden käyttö yhteydenpidossa			☐	☐
6. Liikkuminen erilaisissa paikoissa			☐	☐
7. Puhtaudesta ja ulkonäöstä huolehtiminen			☐	☐
8. Ruokavalio			☐	☐
9. Pelisäännöt ihmissuhteissa			☐	☐
10. Ystävyyssuhteet			☐	☐
11. Koulunkäynti			☐	☐
12. Rahankäyttötaidot			☐	☐
13. Vapaa-ajan käyttö			☐	☐
14. Tehtävien suorittaminen			☐	☐

Kuntoutussäätiö 2018

	Tässä asiassa minulla...		Toivoisin tähän muutosta	
	... on runsaasti vaikeuksia	... ei ole lainkaan vaikeuksia	kyllä	ei
15. Itsehillintä			☐	☐
16. Nukkuminen			☐	☐
17. Keskittymiskyky			☐	☐
18. Muisti			☐	☐
19. Tunteiden säätely			☐	☐
20. Kokonaisuuksien hahmottaminen			☐	☐
21. Ajattelun joustavuus			☐	☐
22. Ajanhallinta			☐	☐
23. Aistitoiminnot			☐	☐
24. Toisen ymmärtäminen			☐	☐

Voimavarat ja ympäristön tuki	En saa lainkaan tukea		Saan paljon apua ja tukea		Toivoisin tähän muutosta	
					kyllä	ei
Perhe					☐	☐
Ystävät					☐	☐
Koulu (tukiopetus, apuvälineet ym.)					☐	☐
Terveysthuolto (lääkäri, psykologi, terapeutti yms.)					☐	☐

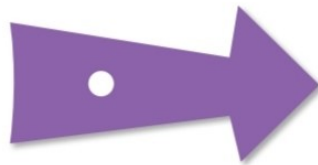
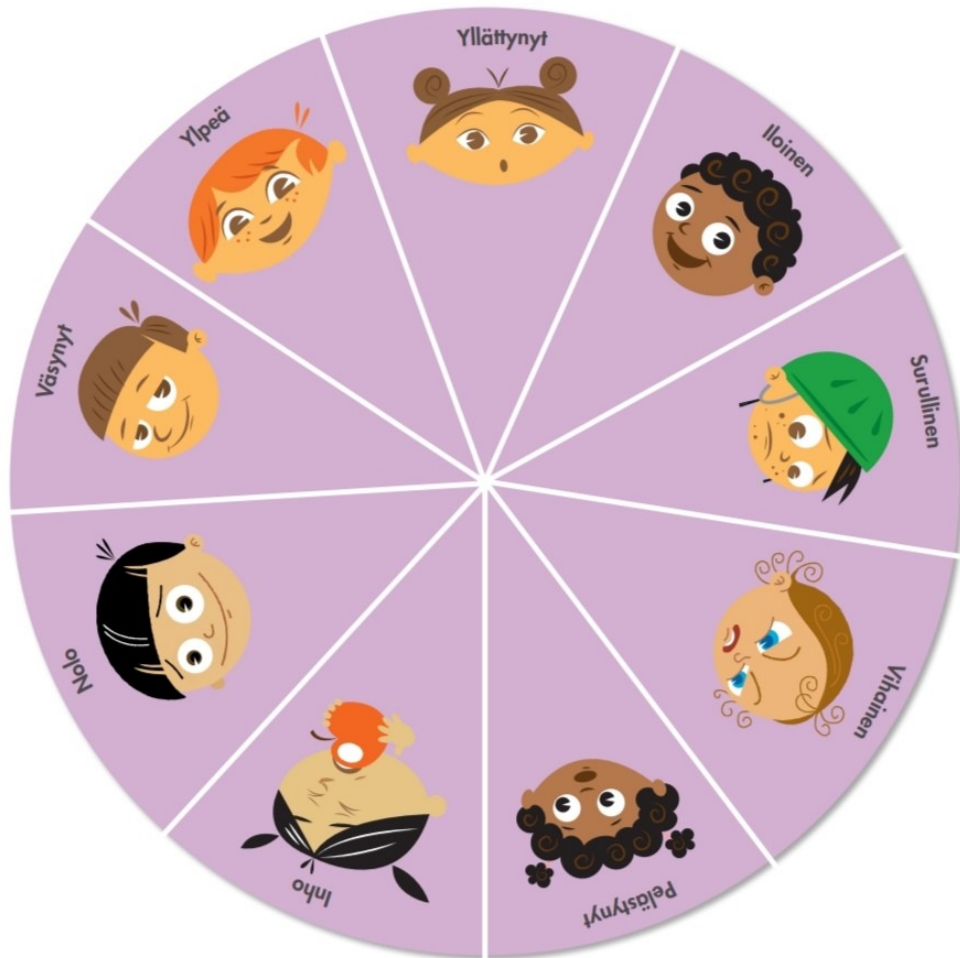
Olen tyytyväisin kohtiin:

Toivon eniten muutosta kohtiin:

LIITE 2. Tunnepeili

Oppi&ilo

Tunnepeili

Tunnepelin käyttö

Tunnetaitojen hallinta on tärkeä pohja hyvälle kaveritaidoille - Tunnetaitoja harjoittelemalla lapsi oppii ymmärtämään paremmin omia ja muiden tunteita. Tämä auttaa myös ilmaisemaan ja säätämään omia tunteita. Harjoittelu on hyödyllistä kaikille lapsille, vaikkei tunteiden säätelyssä olisi havaittu haasteita.

Tunnepelissä on 18 korttia, joissa on kuvattu erilaisia arjen tilanteita. Jokaisen kortin taustapuolella on keskustelun avuksi kysymyksiä, joilla kannustetaan lasta kertomaan kuvan tilanteesta ja siihen liittyvistä tunteista. Jos sanoja ei löydy, tunnekiekkoa voi käyttää apuna. Lapsi asettaa nuolen kuvaamaan tunnetilaa, joka hänen mielestään kuvan tapahtumaan liittyy. Tunnekiekon tunteet kannattaa käydä ensin yhdessä läpi, sillä tunteiden nimeäminen voi olla hankalaa.

Kun lapsella herää tunnetila, häntä kannattaa rohkaista kuvailemaan tunnettaan ja auttaa sanoittamaan tunne. Tunnekiekkoa voi käyttää tässä apuna. Myös empatia- eli myötälämisen taito vahvistuu tunnetaitojen myötä. Aikuisen läsnäolo on tunnetaitojen opettelussa tärkeää: empatia- ja tunnetaidot kehittyvät, kun aikuinen on kiinnostunut lapsesta, viettää aikaa tämän kanssa ja osoittaa ymmärrystä lapsen tunteita kohtaan.

Tulostusohje

Tulosta kortit ja tekstit kaksipuolisina väritulosteina A4-koossa. Toiselle puolelle tulee kuva ja sen taustapuolelle kuvaan liittyvät keskustelukysymykset. Kortit leikataan irti katkoviivaa pitkin ja ne voi halutessaan liimata pahville tai laminoida.

Tunnekiekko ja nuoli kannattaa käyttöönsä pidentämiseksi liimata pahville tai laminoida. Nuoli kiinnitetään tunnekiekon keskelle haaranastalla niin, että sitä voi liikuttaa.

Hyviä hetkiä tunnepelin parissa toivottaa:

<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Surullinen.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Mitä lapsi sanoo?</p> <p>2 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä saippuakuplia puhaltavasta lapsesta tuntuu? (<i>Iloinen.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Miltä saippuakuplien puhaltelua seuraavasta lapsesta tuntuu? (<i>Surullinen.</i>) Miksi?</p> <p>Mitä lapsi ajattelee, kun ei ole leikissä mukana?</p> <p>Keksi, miten toisen lapsen voisi pyytää leikkiin mukaan.</p> <p>1 Oppi&ilo</p>
<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Inho.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Mitä lapsi ajattelee?</p> <p>Miten aikuinen voi kannustaa lasta?</p> <p>Vinkki: Hienoa, että uskalsit maistaa! Maistamalla rohkeasti uusia makuja voit oppia pitämään erilaisista ruoista.</p> <p>4 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Ylpeä.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Mitä lapsi sanoo?</p> <p>3 Oppi&ilo</p>
<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä lapsesta tuntuu, jos joku yrittää ottaa häneltä lelua pois? (<i>Surullinen.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Miltä tuntuu toisesta lapsesta, joka yrittää ottaa toisen lelua? (<i>Vihainen.</i>)</p> <p>Mitä aikuinen voisi ehdottaa ratkaisuksi?</p> <p>Vinkki: Ehdottaa yhdessä leikkimistä tai leikkimistä tavaralla vuorotellen.</p> <p>6 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Nolo.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Mitä lapsi sanoo?</p> <p>Mitä aikuinen ehdottaa ratkaisuksi?</p> <p>5 Oppi&ilo</p>

<p>Mitä kuvassa tapahtuu? Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Ylpeä.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa. Mitä lapsi sanoo?</p> <p>8 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu? Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Iloinen.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa. Mitä lapsi ajattelee?</p> <p>7 Oppi&ilo</p>
<p>Mitä kuvassa tapahtuu? Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Pelästynyt.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa. Mitä lapsi ajattelee? Mitä lääkäri sanoo?</p> <p>10 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu? Miltä tuntuu lapsesta, joka ojentaa lahjan? (<i>Iloinen.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa. Miltä tuntuu lapsesta, joka saan lahjan? (<i>Yllätynyt.</i>) Mitä lapset sanovat toisilleen?</p> <p>9 Oppi&ilo</p>
<p>Mitä kuvassa tapahtuu? Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Nolo.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa. Mitä lapsi ajattelee? Miten tilanteen voisi ratkaista?</p> <p>12 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu? Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Ylpeä.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa. Miltä aikuisesta tuntuu? (<i>Iloinen.</i>) Mitä mummo ja lapsi sanovat toisilleen?</p> <p>11 Oppi&ilo</p>

<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä apupyörien avulla polkevista lapsesta tuntuu? (<i>Nolo.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Mitä kannustavaa muut lapset sanovat?</p> <p>14 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Ylpeä.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Yrre kehuu lasta. Mitä aikuinen sanoo? Miten lapsi vastaa?</p> <p>13 Oppi&ilo</p>
<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Pettynyt.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Mitä lapsi ajattelee?</p> <p>16 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä lapsesta tuntuu? (<i>Väsynyt.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Mitä lapsi ajattelee?</p> <p>15 Oppi&ilo</p>
<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä leluja heittävästä lapsesta tuntuu? (<i>Vihainen.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Miltä toisesta lapsesta tuntuu? (<i>Surullinen.</i>)</p> <p>Mitä sanoisit, jos olisit leluja heittävä lapsi? Mitä sanoisit, jos näkisit jonkun heittelevän leluja?</p> <p>18 Oppi&ilo</p>	<p>Mitä kuvassa tapahtuu?</p> <p>Miltä korvia pitelevästä lapsesta tuntuu? (<i>Inho.</i>) Voit käyttää tunnekiekkoa.</p> <p>Mitä korvia pitelevä lapsi ajattelee? Miten tilanteen voisi ratkaista?</p> <p>Vinkki: Pyydät metelöivää lasta hiljentymään, menet itse rauhallisempaan paikkaan leikkimään tai pyydät apua aikuiselta.</p> <p>17 Oppi&ilo</p>

LIITE 3. Nepsytietoa porilaisille vanhemille

MITÄ NEPSY ON?

- Nepsy lyhenne tulee sanasta neuropsykiatrinen häiriö
- Kyseessä on keskushermoston häiriö, jossa aivojen toiminta häiriintyy aiheuttaen muutoksia käyttäytymiseen.
- Nepsy-häiriöt ovat kehityksellisiä häiriöitä, jotka alkavat lapsuudessa tai ne liittyvät myöhemmin alkaneisiin vaurioihin aivojen toiminnassa.
- Nepsy-häiriö kestää jossain muodossa läpi iän.
- Tavallisimpia nepsy-häiriöitä on: Touretten oireyhtymä, ADHD, ADD, Autismikirjo, kielelliset erityisvaikeudet
- Nepsy vaikeuksia esiintyy noin 10-20% väestöstä.

MITEN NEPSY VAIKUTTAA ARKEEN?

- Haasteet näkyvät niin ajattelun, mielen, tunteiden kuin käyttäytymisen vaikeuksina.
- Häiriöt vaikuttavat jokapäiväisessä elämässä kotona, koulussa, työelämässä ja ystäväpiirissä.
- Arjessa nämä haasteet saattavat näkyä esimerkiksi keskittymisen vaikeuksina, ajatuksen karkailuna keskusteluissa, luetun ymmärtämisen vaikeuksina tai motorisena levottomuutena.
- Tavalliset arjen tehtävät ovat monelle nepsy henkilölle haastavia. Esimerkiksi kotitöiden tekeminen, puhelimella asioiden hoitaminen tai vieraiden kanssa keskusteleminen saattavat olla asioita, josta henkilö ei suoriudu lainkaan.
- Nepsy-vaikeudet sosiaaliseen vuorovaikutukseen, kielelliseen ja ei-kielelliseen viestintään, oman toiminnan ohjaukseen ja tunteiden säätelyyn.
- Usein nepsyoireisiin liittyy oppimisen, käytöksen, unen sekä motorikan haasteita.

TYYPILLISET ADHD-OIREET:

- Keskittymisvaikeudet, huolimattomuusvirheet
- Ohjeiden noudattamisen ja vuoron odottamisen vaikeus
- Tehtävien loppuun saattaminen
- Oman toiminnan suunnittelu ja ohjaus
- Tavaroiden hukkaaminen ja asioiden unohtaminen
- Ärsykeistä häiriintyminen
- Motorinen levottomuus ja malttamattomuus
- Muiden keskeyttäminen, tunkeileva käytös ja äkkipikaisuus
- Aloitekyvyttömyys, toiminnan lopettamisen ja vaihtamisen vaikeus, toimintaan jumittuminen
- Tarkkuuden, voiman ja nopeuden säätelyn vaikeus

TYYPILLISET ADD-OIREET:

- Vaikeus suunnata ja ylläpitää tarkkaavaisuutta
- Tarvittaessa tarkkaavuuden kohteen vaihtamisen vaikeus
- Häiriöherkkyys
- Aloittamisen vaikeus
- Jossain tilanteissa impulsiivisuuden esiintyminen
- Aktiivisuuden säätelyn vaikeus (usein painottuu aliaktiivisuuteen)
- Oman toiminnanohjauksen vaikeudet
- Sosiaalisten taitojen haasteet sekä tunnesäätelyn pulmat

TYYPILLISET TOURETTE OIREET:

- Toistuvat tahattomat lihasnykäykset, eli TIC-oireet, nykimisoireet
- TIC-oireet ilmenevät esimerkiksi silmien räpyttelynä tai pään liikkeinä
- Toistuvat tahattomat äännähdykset
- Äännähdykset voivat olla esimerkiksi maikutuksia, ysköksiä tai tahattomia sanoja
- Sanat ovat harvoin luonteeltaan kirosanoja tai rivoja
- Pakkoajatukset ovat tyyppillisiä
- Hyperaktiivisuutta ja impulsivisuutta saattaa esiintyä
- Oireet ovat vaihtelevia henkilön koko elinkaaren

TYYPILLISET AUTISMIRIJON OIREET:

- Vaikeuksia sosiaalisessa kommunikaatiossa, Sanallinen ja sanoton viestintä haastavaa
- Omien tunteiden ilmaiseminen vaikeaa
- Tunteiden ja muiden ihmisten tunnetilojen tunnistaminen haastavaa
- Vaikeuksia tulkita ja ymmärtää muiden ihmisten ajatuksia
- Aisti yli- ja aliherkkykset, kokee esimerkiksi äänet, hajut, maut, lämpötilat tai kivun eri tavalla
- Aistipoikkeamat voivat aiheuttaa ahdistuneisuutta
- Stressiherkkyys

TYYPILLISET KIELELLISET ERITYISVAIKEUDET:

- Kielellinen toimintakyky ei kehity muun kognitiivisen kehityksen ja iän mukaisesti
- Viivästynyt tai poikkeava puheen ja kielenkehitys
- Ilmenee kielellisten ilmausten tuottamisessa tai ymmärtämisessä tai molemmissa
- Vaikeudet vaihtelevat eri henkilöillä lievistä vaikeaan
- Ymmärtämisvaikeus voi ilmetä käytöshäiriönä, keskittymisvaikeutena, levottomuutena tai vetäytymisenä
- Vaikutusta laaja-alaisesti toimintakykyyn, vuorovaikutukseen ja osallistumiseen

MISTÄ TUKEA MEILLE?

- Perheneuvolat ja kunnallinen terveydenhuolto ohjaavat nepsy-piirteiset asiakkaat tutkimuksiin Satasairaalaan
- Porin kaupungin internet-sivut tarjoavat tietoa osoitteessa: www.pori.fi/sosiaali-ja-terveys/mielenterveys-ja-paihdeyto/nepsy-nappi
- Nepsy-puhelinpäivystys, puhelinnumero 044 701 0578

Palvelu on tarkoitettu kaikille, jotka pohtivat omia nepsy-

piirteitään, kuten myös jo todetuille nepsy henkilöille ja heidän läheisilleen.

Palvelu toimii torstaisin kello 14-16.

- <https://erityisvoimia.fi/> tarjoaa vertaistukiryhmiä internetissä erityislasten vanhemmille
- Satakunnan SAMDY ry on Satakunnan alueella toimiva vertaistukea ja virkistystä tarjoava yhdistys nepsy-oireisille ja heidän läheisilleen.

<http://www.samdy.info/>

KIRJALLISUUSVINKKEJÄ

Levottomat aivot, 2017, Mervi Juusola

NEPSYT - erityistä elämää, Essi Jäntti & Riitta Savinainen, 2018

Esteille hyvästit, Jonna Oksanen & Reetta Sollasvaara, 2019

Autismin kirjo ja kuntoutus, 2009, Kyllikki Kerola, Sari Kujanpää & Tero Timonen

Pakko-oireet ja OCD, suomi, 2014

Touretten oireyhtymä, suomi, 2017

YMMÄRSINKÖ OIKEIN Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä, 2007, Tuija Aro, Tiina Siiskonen & Timo Ahonen

LINKKIVINKKEJÄ

Autismiliitto: www.autismiliitto.fi

Suomen Tourette- ja OCD-yhdistys: www.tourette.fi

ADHD-liitto: adhd-liitto.fi

Kehityksellinen kielihäiriö: www.aivoliitto.fi

Papunet, Selkeää ja saavutettavaa viestintää: www.papunet.fi

Satakuntalainen nepsyoireisten henkilöiden ja heidän läheisten yhdistys, SAMDY ry: <http://www.samdy.info/>

